

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

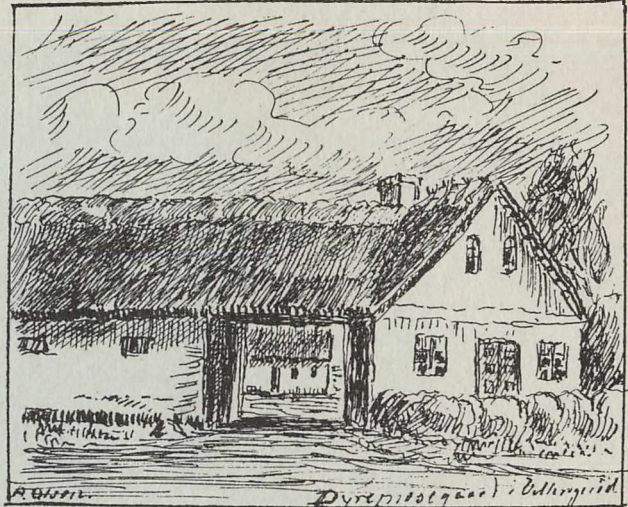
Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

DE VILLINGERØDDER VED STORREAAEN

Indholdsfortegnelse

Forord	s. 2
Indledning	s. 3
Villingerød, beliggenhed - alder - navn	s. 4
De Villingerødder	s. 6
Gårdene og driften	s. 16
Livet i landsbyen og sognet	s. 23
Økonomiske vilkår	s. 27
Matrikuleringen	s. 29
Villingerød og Matriklen 1688	s. 32
Århundredet rinder ud	s. 35
Oversigt	s. 36
Ordliste	s. 38
Mønt, mål og vægt	s. 38
Forkortelser	s. 38
Kildefortegnelse	s. 39

DE VILLINGERØDDER

VED STORRE AAEN

**TRÆK FRA LIVET I VILLINGERØD
1650 - 1700**

1987

Forord

I 10-året for vor forenings start har bestyrelsen ønsket at glæde medlemmerne med en lokalhistorisk udgivelse.

En opfordring på den ordinære generalforsamling i 1985 om hjælp fra medlemskredsen resulterede i Frida Kristensens tilbud om at skrive nærværende bog.

1988 er jubilæumsår for de store landboreformers gennemførelse, derfor vil denne beretning om livet i Villingerød i det 17. århundrede uden tvivl blive læst med interesse. Det er et tidsbillede, der viser forholdene på landet, før reformerne medførte store ændringer i landsbyens hverdag og i landbrugets struktur.

Tak til Frida Kristensen for det gode bidrag til vor lokalhistorie.

Forhåbentlig vil bogen give nogle af vore 320 medlemmer lyst til at bidrage med beretninger, der kan danne grundlag for flere lokalhistoriske udgivelser om vor egn.

Græsted Lokalhistoriske Forening

September 1987

Erling Tønder Andersen

formand

Indledning

Baggrunden for denne beretning er mine slægtshistoriske studier.

Da jeg fandt ud af, at jeg gennem 2–300 år har haft dels aner, dels andre af min slægt siddende på samtlige gårde i Villingerød, blev jeg interesseret i byens historie.

Kilderne, der kan give os oplysninger om byen og dens beboere, er imidlertid så mange, at denne lille beretning naturligvis langtfra er udtømmende, men den kan dog give os et indtryk af forholdene i sidste halvdel af 1600-tallet.

Når der i beretningen er anført omtrentlige årstal for f.eks. fødsel og død, skyldes det manglende kirkebøger. De anførte årstal stammer i stedet fra andre, men mere upræcise kilder som f.eks. skiftebreve og fæstefortegnelser.

Arbejdet med slægts- og lokalhistorie har givet mig utroligt store glæder, men også skuffelser når kilderne var mangelfulde. Men det er jo vilkårene.

Megen tak skylder jeg Else Marie og Ebbe Damsbo for gennemlæsning af manuskriptet og gode kommentarer.

Ligeledes en tak til min broder Erik Nielsen for de udførte tegninger, og til min mand Erik Kristensen for landbrugs-kyndig bistand.

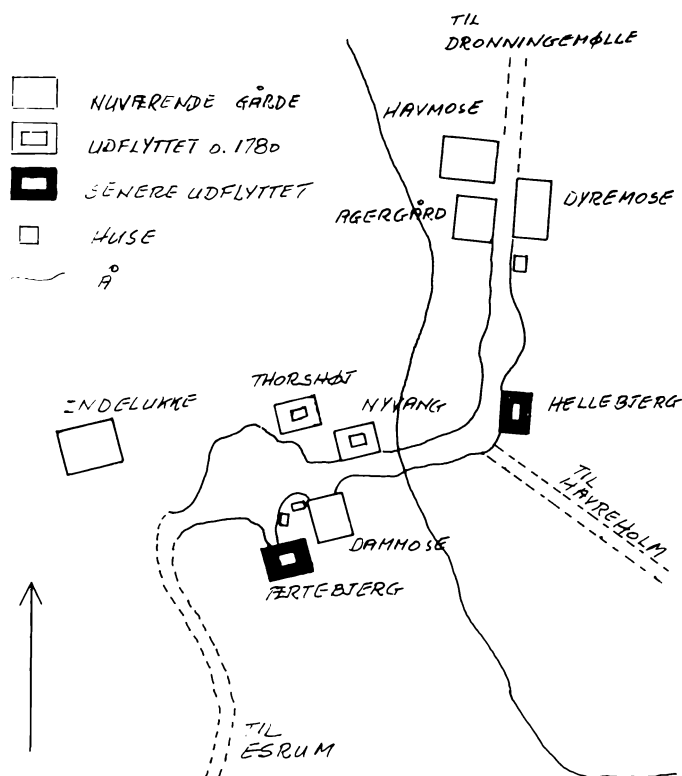
Og ikke mindst tak til Græsted Lokalhistoriske Forening, som udgiver denne lille beretning, idet man har ment, at den kunne have interesse for en lidt større kreds, selv om den oprindeligt kun blev skrevet til min familie.

Hørsholm juli 1987
Frida Kristensen

Villingerød beliggenhed – alder – navn

Landsbyen Villingerød er beliggende i Holbo Herred i Frederiksborg Amt. I 1600-årene, hvor den ikke havde egen kirke, hørte den i kirkelig henseende til Esbønderup sogn. Administrativt hørte den også dengang til Holbo Herred, men til Kronborg Amt. Og før 1661 til Kronborg Len.

Ved den tid, da denne beretning tager sin begyndelse o. 1650 – havde Villingerød 9 gårde, som lå ret samlede i landsbyen, som det kan ses på tegningen.

Uden om landsbyen lå bymarken, som mod vest grænsede op til Rishaven, Snævret, Dragstrup bymark og Ferle bymark, skellet var Esrum Å eller Storre Aaen som den kaldtes.

Mod nord grænsede bymarken til Hintzehovs jorder og Dronningemøllens jorder, mod øst til Pannehave Mark, Hornebys bymark og Havreholms bymark, og mod syd til Kioldsø Eng, Kioldsø og Kloster Marken.

Landsbyens jorder blev drevet af bønderne i fællesskab, dog således at hver bonde havde sine egne agre. Disse agre var oftest lange, smalle jordstykker, der lå spredt forskellige steder i bymarken, fordi alle skulle have nogenlunde lige meget af den gode og den mindre gode agerjord.

Hvor stort et areal bymarken omfattede, og hvor meget af den, der var opdyrket o. 1650, er svært at sige. Først fra Matriklen af 1688 har man oplysninger, der kan sige noget om det. Men bymarken var formentlig – som vi ser den godt 30 år senere – delt i 3 vange, som igen var opdelt i et antal åse, hvori bønderne – eller bymændene som de kaldtes – havde deres større eller mindre antal agre.

Landskabet så dengang meget anderledes ud end i dag, for spredt i bymarken fandtes engstrækninger og mosehuller, sandområder og krat af enebær, el og tjørn. Det betød, at åsene ikke altid stødte op til hinanden, men lå som små og større enklaver. Så det syn, der i nutiden møder os, med vidtstrakte, sammenhængende, bølgede kommarker, det var ikke det syn, der mødte Villingerøds bymænd, når de for godt 300 år siden skuede ud over deres jorder.

Hvornår Villingerød er opstået, ved man ikke noget sikkert om. Ifølge stednavneforskerne er byer med navne, der ender på -rød, fra middelalderen, men den dækker jo en periode på henved 500 år. Vi er dog i stand til at indsnævre dette tidsrum. Der findes nemlig et dokument, som beretter, at kong Erik Lam (1137–46) skænker noget gods til bisp Herman af Slesvig, bl.a. ejendommen Villingerød i skoven Ørwith. Villingerød må derfor være fra før Erik Lams tid, d.v.s. tidlig middelalder.

Måske spekulerede 1600-årenes Villingerødder ikke så meget over, hvor gammel deres landsby var, og måske heller ikke over hvordan den havde fået sit navn. For at få svaret på det sidste, behøver vi i dag blot at slå op i en bog.

Ifølge Kristian Hald: Vore Stednavne, betyder navnet Villingerød Skovboernes rydning. I 12. århundrede blev det skrevet Widelingerruth, with er det olddanske ord for skov, og withling betød skovbo.

Endelsen -rød kommer af det olddanske ruth = rydning, som i den nordsjællandske dialekt, hvor u ofte udtales som ø, er blevet til -rød. Den skov, withlingerne ryddede for at opdyrke jorden, hed Ørwith, og den dækkede i oldtiden og et stykke ind i middelalderen området fra Esrum Sø i syd til Kattegat i nord, og fra Søborg Sø i vest til Gurte Sø i øst.

Ja, så enkel er forklaringen på det i grunden lidt underlige navn.

De Villingerødder

Oprindelig har bønderne i Villingerød vel været selvejere, men som vi har set, ejedes landsbyen i den tidlige middelalder af Kongen, og bymændene var derfor fæstebønder. Senere blev Villingerød så bispegods, indtil ærkebisp Eskild skænkede den til Esrum Kloster. Munkene her, som tilhørte Cistercienserordenen, viste stor interesse for driften af den jord, der knyttedes til klosteret, og de blev foregangsmænd på såvel landbrugets som havebrugets område og fik derfor stor betydning for landbrugets udvikling gennem middelalderen.

Med reformationens indførelse i Danmark i 1536 begynder en ny tid – også for Villingerød, som efter kirke- og klostergodsets inddragelse under Kronen igen bliver krongods.

Som nævnt var der i midten af 1600-tallet 9 gårde i Villingerød, og fra et mandtal for Kronborg Len Anno 1651 har vi navnene på dem, der havde fæstet gårdene, og vi kan tilmed sige, hvilken gård hver enkelt af dem havde i fæste

Jens Nielsen	havde	Dyremosegård
Truels Ibsen	–	Hellebjerggård
Jens Pedersen	–	Dammosegård
Oluf Thommesen	–	Ertebjerggård
Niels Pedersen	–	Indelukkegård
Peder Hansen	–	Thorshøjgård
Rasmus Jensen	–	Nyevangsgård
Claus Hansen	–	Agergård
Hans Andersen	–	Havmosegård

For de 8 af fæsterne har tilhørsforholdet kunnet konstateres gennem fæstefortegnelser og skiftebreve, medens det for den 9ende, nemlig Jens Pedersens vedkommende er sket ved udelukkelsesmetoden: når de 8 gårde er fæstet af andre, må han have haft den sidste.

I det følgende vil vi besøge familierne på hver enkelt gård. Den rækkefølge, der er valgt, er baseret på nummereringen i Matriklen af 1688. Desuden er medtaget gårdenes navne, d.v.s. de oprindelige navne, som de fik ved overgangen til selveje i 1788, og som kun for et par gårdes vedkommende er ændret en smule til i dag. For hver gård er der efter den beskrivende tekst anført en skematisk oversigt over fæsterne og deres familier, det skulle forhåbentlig lette overblikket.

Gård nr. 1 DYREMOSEGÅRD

Jens Nielsen på Dyremosegård havde tilnavnet Torup, hvilket kunne forlede en til at tro, at han kom fra en lokalitet med dette navn, men det ser ikke ud til at være tilfældet. Derimod tyder et skiftebrev efter hans stedfader på, at han kom fra Passebækgård i Søborg sogn, så hvor han har fået Torupnavnet fra, er ikke godt at vide. Jens Nielsen Torup døde o. 1661 og efterlod sig ingen børn, men en enke, der hed Bodil Larsdatter.

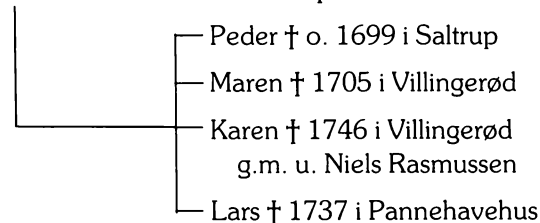
Efter ham blev Dyremose fæstet af Jens Pedersen, som var fra Haurild sogn i Halland, født o. 1619. Muligvis giftede han sig med Jens Torups enke, i hvert fald hed hans første (?) kone Bodil Larsdatter, og det var en ganske almindelig foreteelse, at man giftede sig med forgængerens enke for at få en gård. De havde ingen børn sammen, og efter Bodil Larsdatters død o. 1667 giftede Jens Pedersen sig med Maren Madsdatter fra Pårup. Hun var meget yngre end Jens Pedersen, født o. 1643, så nu kom der børn på Dyremosegård, hvor mange er lidt usikkert, da der intet skiftebrev er bevaret efter dem. En søn Peder Jensen blev gårdfæster i Saltrup, hvor han døde o. 1699 uden arvinger. Sønnen Lars Jensen overtog en kort tid (1711–16) Dyremose, men blev senere vangemand i Pannehavehus. Datteren Maren døde 25 år gammel i 1705, og formentlig var det også deres datter Karen Jensdatter, der overtog halvdelen af Dyremosegård i 1707 sammen med sin mand Niels Rasmussen, kaldet unge (u.) Niels Rasmussen, fordi der på samme tid var en fæster på Dammossegård ved navn Niels Rasmussen, som så blev kaldt gamle (gl.) Niels Rasmussen.

Jens Pedersen døde i 1702, hvorefter enken Maren Madsdatter drev gården til sin død i 1711.

Oversigt

Jens Nielsen Torup † o. 1661 ingen børn
g.m. Bodil Larsdatter † o. 1667

Jens Pedersen * o. 1619 † 1702 ingen børn
g.1.m. Bodil Larsdatter † 1667
g.2.m. Maren Madsdatter * o. 1643 † 1711

Gård nr. 2 HELLEBJERGGAARD

Allerede o. 1618 var der en gårdfæster i Villingerød, der hed Truels Ibsen – sandsynligvis var det ham, der i 1651 havde Hellebjerggård, som han i 1653 afgiver til sin svigersøn Niels Jensen og datteren Birgitte.

Men Niels Jensen døde ret snart efter i 1655, og hans enke Birgitte Truelsdatter gifter sig igen med Lars Rasmussen, som derefter har gården i fæste til sin død o. 1698.

Birgitte Truelsdatter efterlod sig ved sin død o. 1700 7 børn. Af første ægteskab med Niels Jensen en datter Bodil Nielsdatter, som blev gift på Hintzehov. I andet ægteskab med Lars Rasmussen var 4 sønner og to døtre.

Sønnen Niels Larsen – kaldet gamle Niels Larsen for at skelne ham fra unge Niels Larsen på Ertebjerg – fik Thorsbjerggård. Troels fik Kassegård ved Dronningmølle, og Hans og Rasmus tjente i Kongens stald i København.

Af døtrene blev Birgitte gift i Pederstrup ved Nødebo, og Bodil overtog Hellebjerg sammen med sin mand Lars Willumsen, der kom fra Saltrup. Om Birgitte Truelsdatters to ægtemænd ved vi ikke alverden.

Niels Jensen kom utvivlsomt fra Jylland, i skiftet efter ham omtales to brødre i Jylland, hvoraf i hvert fald den ene bor i Vester Ørum.

Lars Rasmussens oprindelse gemmer sig også endnu bag historiens slør, visse ting tyder dog på, at han måske var fra Tisvilde-egnen.

Oversigt:

Truels Ibsen — datter Birgitte † o. 1700 på Hellebjerggård

Niels Jensen † o. 1655

g.m. Birgitte Truelsdatter † o. 1700

datter Bodil † 1726 på Hintzehov
g.m. Rasmus Andersen

Lars Rasmussen † o. 1698

g.m. Birgitte Truelsdatter † o. 1700

Niels † 1729 på Thorshøjgård

Hans København

Troels † 1715 på Kassegård

Rasmus København

Birgitte † 1751 i Pederstrup
g.m. 1. Arved Svendsen
2. Mathias Andersen

Boel † 1737 på Hellebjerggård
g.m. Lars Willumsen

Lars Willumsen † 1720

g.m. Boel Larsdatter † 1737

Anne † 1773 på Dyremosegård
g.m. Christopher Jensen

Birgitte

Gård nr. 3 DAMMOSEGÅRD

Som tidligere omtalt må fæsteren af Dammossegård i 1651 have været Jens Pedersen, som vi ikke ved andet om, end at han er død o. 1657.

Den 3. april 1658 fæster Anders Jensen (hans søn?) en gård i Villingerød – formentlig Dammosse. Hvor længe han havde den, ved vi ikke, men i 1664 ved vi, at Dammossegård er fæstet af Rasmus Pedersen.

Han var født på Thorshøjgård i Villingerød og var gift med Boeld Rasmusdatter, hvis alder og herkomst indtil nu ikke har kunnet findes.

De efterlod sig 7 børn, 3 sønner og 4 døtre, og der kunne om hver af dem skrives en interessant historie, men det hører jo ikke hjemme her. De satte deres præg på Villingerød, Esbønderup, Mårum Mølle, Saltrup, Dageløkke og Vokstrupgård.

Sønnen gl. Niels Rasmussen overtager Dammosse i 1690, da faderen af endnu uopklarede årsager flytter til Esbønderup og får en gård der, og her døde han i 1704.

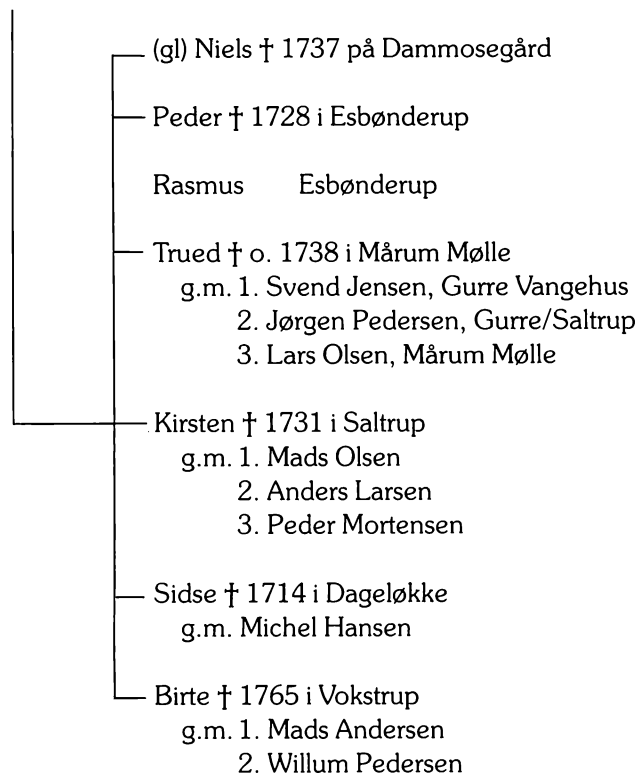
Gl. Niels Rasmussen blev den 5. oktober 1690 viet i Asmindeørd kirke til Anne Sørensdatter fra Dageløkke. Af deres efterkommere kender vi kun med sikkerhed 5, hvoraf én dog døde som 1-årig. Sønnen Rasmus Nielsen blev gårdfæster i Rørtang i Tikøb sogn, Johannes blev vangemand i Tumlingevangen, datteren Ane blev gift med skovfogeden i Ostrup, og den ældste søn Søren overtog Dammosse efter faderen i 1733.

Oversigt:

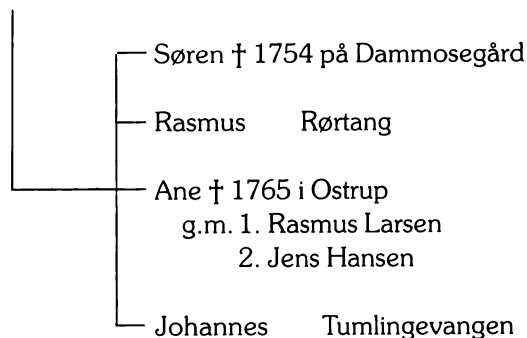
Jens Pedersen † o. 1657 — ? søn Anders

Anders Jensen ?

Rasmus Pedersen † 1704
g.m. Boeld Rasmusdatter

gl. Niels Rasmussen † 1737
g.m. Anne Sørensdatter † 1736

Gård nr. 4 ERTEBJERGGAARD

Ole (Oluf) Thommesen havde Ertebjerggård indtil 1660. Om han døde eller flyttede andetsteds hen oplyser kilderne ikke, kun at »19. august 1660 fæster Laurids (Lars) Pedersen i Villingerød den gaard ibid. som Oluf Thommesen tilforn paaboede« (ibid. = ibidem, latin, sammesteds).

Lars Pedersen var søn fra Thorshøjgård, og han besad Ertebjerg til sin død o. 1684. Hans kone hed Maren Rasmusdatter, men det er også alt, hvad vi ved om hende. De efterlod sig 3 døtre og to sønner.

Datteren Trued var gift i Søborg, Kirsten var gift på Nyevangsgård i Villingerød, og Boeld var muligvis gift i Saltrup, men det er lidt usikkert. Sønnen Rasmus skæbne kender vi ikke, men den ældste søn u. Niels Larsen overtog som 20-årig Ertebjerg efter faderen.

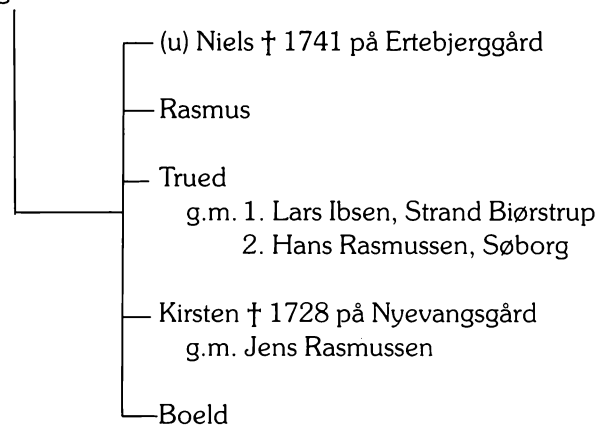
U. Niels Larsen blev først gift med Margrethe Sørensdatter, men hun døde allerede o. 1692. Og en gård uden kone det duer jo ikke, så han giftede sig snart igen med Boel Olsdatter fra Tisvilde. Hun døde i 1730 og u. Niels Larsen i 1741.

Oversigt:

Ole Thommesen ? † o. 1660

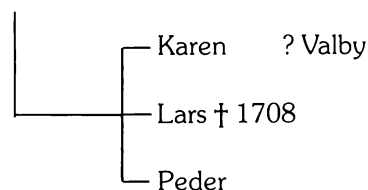
Lars Pedersen † o. 1684

g.m. Maren Rasmusdatter

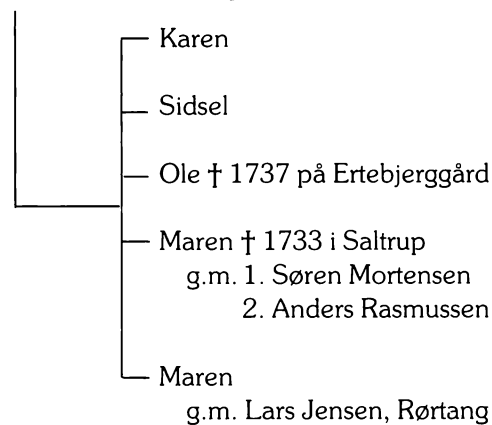

u. Niels Larsen † 1741

g.m. 1. Margrethe Sørensdatter † o. 1692

g.m. 2. Boel Olsdatter † 1730

Gård nr. 5 INDELUKKEGÅRD

Indelukkegård ser ud til at være blevet fæstet af Niels Pedersen i sidste halvdel af 1650, og han beholdt den til sin død o. 1670. Hans kone hed Anna Larsdatter, og de havde ingen efterlevende børn. Anna Larsdatters herkomst er ikke opklaret, men Niels Pedersen var en søn fra Thorshøjgård og altså broder til Rasmus Pedersen på Damnose og Lars Pedersen på Ertebjerg.

Efter Niels Pedersen fæstes Indelukkegård af Peder Nielsen Munck fra Tisvilde. Han var født o. 1639, og han blev gift med Johanne Jensdatter, som havde haft et begivenhedsrigt liv.

Hun havde været gift med fæsteren af Hintzehov, Will Pedersen, men han blev den 21. oktober 1665 pågrebet for krybskytteri af råvildt i Hans Majestæts Vildtbane og fængslet på Kronborg. Her sad han til den 20. januar 1666, da han blev fradømt sin gård og dømt til Bremerholm. D.v.s. at han som jemblænket slave arbejdede på Kongens skibsværft på Bremerholm i København. Den straf var der vist ingen der overlevede, og Will Pedersen er formentlig også død få år efter, for Johanne Jensdatter og Peder Nielsen Munck blev – efter deres børns alder at dømme – gift i begyndelsen af 1670-erne, måske da Peder Munck fæster Indelukke i 1671.

Uden at det er nævnt direkte, synes det at fremgå af skiftebrevet efter Niels Pedersen i 1670, at han og hans kone, efter Will Pedersens fængsling og fradømmelse af gården Hintzehov, har taget sig af Johanne Jensdatter og hendes 4 børn, så Johanne har formentlig allerede befundet sig på Indelukkegård, da Peder Munck kom dertil.

Peder Munck og Johanne Jensdatter fik 3 døtre, Margrete hvis skæbne endnu er gemt for os, Anna der blev gift på Dyremosegård, og Zidsel der overtog Indelukke sammen med sin mand gl. Lars Larsen i 1702.

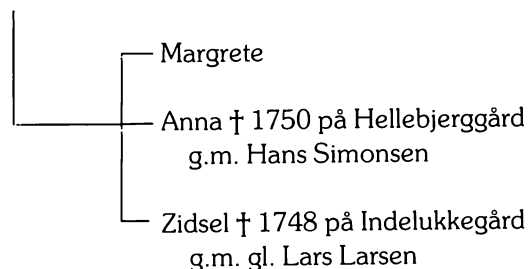
Johanne Jensdatter døde o. 1694 og Peder Munck i 1716.

Foruden de 3 døtre med Peder Munck efterlod Johanne Jensdatter sig 4 børn fra sit første ægteskab. Karen Willsdatter blev gift med en fisker i Kikhavn, Thue Willsen blev tømrer på Bremerholm (!), Peder Willsen blev gårdfæster, først i Saltrup senere i Alume, hvorefter broderen Hans Willsen overtog gården i Saltrup, hvor han døde i 1724.

Oversigt:

Niels Pedersen † o. 1670 — ingen børn
g.m. Anna Larsdatter

Peder Nielsen Munck † 1716
g.m. Johanne Jensdatter † o. 1694

Affæren med Will Pedersen har sikkert gjort et dybt indtryk på befolkningen i omegnen, og ikke mindst i Villingerød, som Hintzehov jo lå lige i nærheden af, og hvor hans kone og børn kom til at bo.

Om det er en direkte følge af denne begivenhed, ved jeg ikke, men efter dette tidspunkt kaldes en lille holm i den daværende Kiøldsø Eng syd for Villingerød for Bremerholm, og denne holm var netop fæstet af Niels Pedersen på Indelukkegård. Den havde tidligere været fæstet af Niels Pedersens fader Peder Jørgensen på Thorshøj, men da hed den ikke Bremerholm. Det kan nok forekomme os lidt mærkeligt, at man gav den dette navn. Hvorfor gjorde man det? Skulle det være til skræk og advarsel? Eller var det netop her Will Pedersen blev pågrebet? Eller er der en helt tredje forklaring? Det bliver vel aldrig åbenbaret, så fantasien har frit spil.

En sikker følge af Will Pedersens krybskytteri kan vi imidlertid læse om i Helsingørs gamle tingbog fra denne tid. For de rådyr han skød blev nemlig – med Iver Skomager i Helsingør som mellemmand – afsat i Helsingør til byens bedre borgerskab med borgmesteren i spidsen. Men sagen synes at være dysset ned, formentlig fordi det drejede sig om prominente personer med forbindelserne i orden. Og borgmesteren vedblev at være borgmester – ak, ja – og blev nogle år senere begravet i Sankt Mariæ, Karmeliterklosterets kirke, og fik en fornem ligsten, der kan ses den dag i dag. Men Iver Skomager blev dømt til Bremerholm.

Jo, der er skam forskel på folk!

Iøvrigt var der flere implicerede i denne sag.

Mads Tiel fra Helsingør blev pågrebet samtidig med Will Pedersen og endte også på Bremerholm. Hans broder Hans Tiel og Jørgen Jensen i Nellerød, som begge blev angivet af Iver Skomager, lykkedes det imidlertid at slippe væk, men de har nok fristet en kummerlig tilværelse. Måske var den dog bedre end Bremerholm.

Det har sandelig været en bevæget tid i Holbo Herred. Tænk om vi havde haft nogle vidnesbyrd om folks reaktioner. Det har vi desværre ikke – så lad os vende tilbage til Villingerødderne.

Gård nr. 6 THORSHØJGÅRD

Selv om det ikke fremgår af mandtallet, var der faktisk to fæstere på Thorshøjgård i 1651. Indtil 1649 var gården fæstet af Peder Jørgensen, som dette år afgav den halve gård til sin søn Lars Pedersen. Året efter – i 1650 – døde Peder Jørgensen, og hans halvdel af Thorshøj blev så fæstet af Peder Hansen. Så fra 1650 hed de to fæstere Lars Pedersen og Peder Hansen. I 1660 flyttede Lars Pedersen imidlertid til Ertebjerggård, hvorefter Niels Jensen fik hans halvdel af Thorshøj. Nu hed de to fæstere på Thorshøj altså Peder Hansen og Niels Jensen.

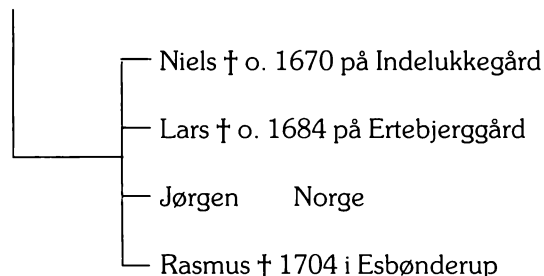
Niels Jensen ser ud til at være født i Villingerød. Hans forældre Jens Andersen og Birgitte Ibsdatter havde en gård dér, men hvilken har ikke kunnet konstateres. Hvor længe Niels Jensen var på Thorshøj er uopklaret, han forsvinder engang mellem 1684 og 1688 uden tilsyneladende at efterlade sig spor.

Om Peder Hansen ved vi, at han var gift med Bente Clausdatter fra Agergård i Villingerød. De havde 6 børn, som ikke med sikkerhed har kunnet følges. Da Peder Hansen døde o. 1679 efterfulgtes han af gl. Niels Larsen, en søn fra Hellebjerg. Af skiftebrevet efter Peder Hansen synes det at fremgå, at datteren Berete skal have gården sammen med sin tilkommende mand, som imidlertid ikke nævnes ved navn. Så der er en mulighed for, at det var gl. Niels Larsen, og at Berete Pedersdatter er død ret kort tid efter. I så fald var gl. Niels Larsen gift to gange, 2. gang med Anne Olsdatter fra Tisvilde (en søster til Boel Olsdatter på Ertebjerg).

Oversigt:

Peder Jørgensen † o. 1650

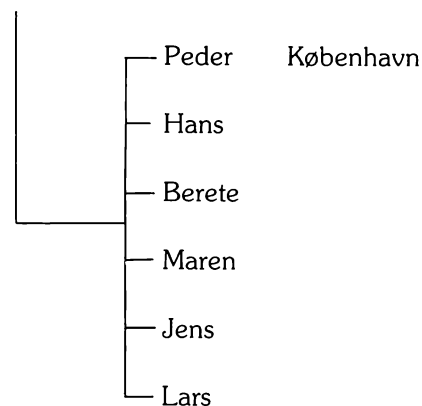
g.m. Thruen Ibsdatter

Lars Pedersen flytter 1660 til Ertebjerg

Peder Hansen † o. 1679

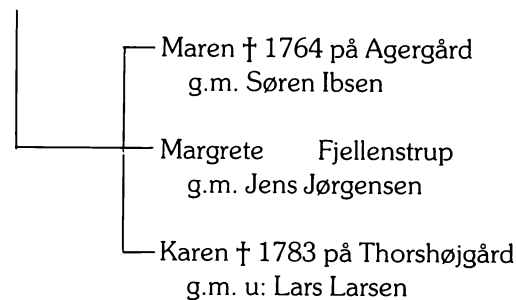
g.m. Bente Clausdatter † o. 1675

Niels Jensen

gl. Niels Larsen † 1729

g.m. Anne Olsdatter † 1732

Gård nr. 7 NYEVANGSGÅRD

Nyevangsgård var i 1651 fæstet af Rasmus Jensen. Han var gift to gange. Navnet på hans første kone kender vi ikke, men vi ved, at hun døde o. 1655. I Lensregnskabet for Kronborg Len 1/5 1655–1/5 1656 findes nemlig flg. notat: »Skifte efter Rasmus Jensens hustru i Villingerød. Gav førlou 2½ Rdr.« (førlou = arveafgift).

Hans anden kone hed Ane Andersdatter og var fra Havreholm.

I første ægteskab var to børn, Niels Rasmussen der fik en gård i Esbønderup, og datteren Zidse der blev gift med Lars Nielsen Munck i Tisvilde, en broder til Peder Nielsen Munck på Indelukkegård (det er interessant med de mange ægteskabelige forbindelser mellem Tisvilde og Villingerød).

I andet ægteskab var 4 børn: Ole der døde ganske ung, to døtre Birte og Kirsten, hvis skæbne endnu ikke er klarlagt, og sønnen Jens der efterfulgte sin fader på Nyevangsgård.

Rasmus Jensen døde o. 1682 og Ane Andersdatter o. 1689.

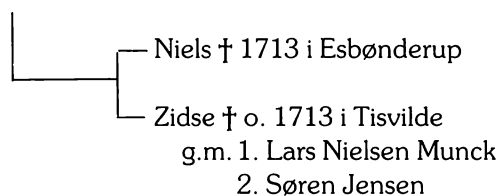
Jens Rasmussen giftede sig med en datter fra Ertebjerg, Kirsten Larsdatter. Af deres børn er kun fundet 4, og kun to overlevede forældrene: Lars og Johanne.

Jens Rasmussen døde i 1716 og Kirsten Larsdatter i 1728.

Oversigt:

Rasmus Jensen † o. 1682

g.m. 1. ?

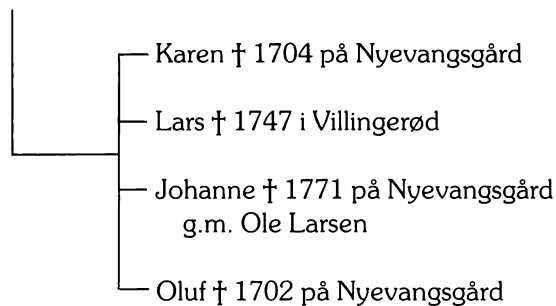

g.m. 2. Ane Andersdatter † o. 1689

Jens Rasmussen † 1716

g.m. Kirsten Larsdatter † 1728

Gård nr. 8 AGERGÅRD

Så tidligt som i 1629 ser vi Claus Hansen som fæster i Villingerød, og måske var det allerede dengang Agergård han havde. Hans kone hed Karen Pedersdatter, og de efterlod sig 5 børn, 3 døtre og to sønner.

Datteren Bente var som nævnt under Thorshøj gift med Peder Hansen dér, Kirsten blev gift i Udsholt og døde barnløs, og Ingeborg døde 77 år gammel i 1704 i Villingerød, tilsyneladende ugift – men ikke som jomfru, hun fik i 1665 en bøde på 6 Rdr. for uægteskabeligt samkvem med Mads Pedersen på Esum Kloster, hendes barn har det dog ikke været muligt at spore. Sønnen Hans Clausen blev husmand på Villingebæk, og Christopher Clausen efterfulgte sin fader som fæster af Agergård ved faderens død o. 1669. Christopher havde gården til sin død i januar 1681. Han var gift med Boel Larsdatter fra Saltrup. De havde kun ét barn, sønnen Claus, født o. 1674, men han døde som lille, eller ganske ung.

På et ukendt tidspunkt fik Christopher Clausen en medfæster Rasmus Larsen, som efter Christophers død havde gården sammen med Peder Jensen, som havde giftet sig med Christophers enke Boel Larsdatter.

Rasmus Larsen ved vi desværre intet om, han forsvinder engang mellem 1683 og 1688, da Peder Jensen iflg. Jordebogen er alene på gården.

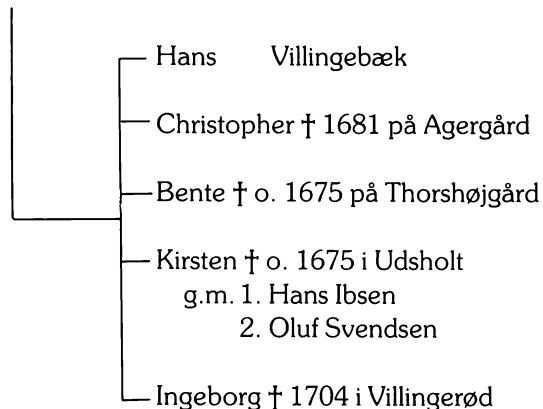
Efter Boel Larsdatters død i 1700 giftede Peder Jensen sig med Maren Ibsdatter, hvis oprindelse ikke er fundet. Hvor Peder Jensen kom fra er heller ikke opklaret. Han havde 3 brødre: Hans og Niels Jensen, begge boende i Holløse, samt Rasmus Jensen i Rågeleje. Da sidstnævnte i 1714 døde barnløs, og hans enke derefter giftede sig med en gårdmand i Hågendrup, flyttede Peder Jensen til Rågeleje og overtog broderens hus, og her døde han o. 1735.

Han efterlod sig 3 børn: fra sit første ægteskab datteren Malene (Magdalene), som blev gift på Havmosegård, og fra andet ægteskab to sønner, Jens og Rasmus, hvis videre livsløb ikke kendes.

Oversigt:

Claus Hansen † o. 1669

g.m. Karen Pedersdatter

Christopher Clausen † 1681

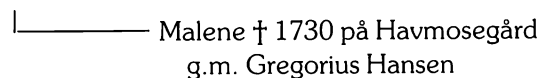
g.m. Boel Larsdatter † 1700

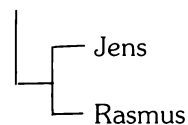
Rasmus Larsen

Peder Jensen † o. 1735

g.m. 1. Boel Larsdatter † 1700

2. Maren Ibsdatter

Gård nr. 9 HAVMOSEGÅRD

Hvornår Hans Andersen fæstede Havmosegård kan ikke siges. Hans kone hed Anne Madsdatter, og ellers ved vi kun om ham, at han døde o. 1655, og at han året før havde overladt gården til sønnen Lars Hansen. Hvor længe denne så havde den er ikke klarlagt præcist, men til engang mellem 1681 og 1688. I 1681 havde Lars Hansen den halve gård og Hans Olsen den anden halve, og iflg. Jordebogen 1688 var Hans Olsen eneste fæster af Havmose.

Der er intet skiftebrev bevaret efter Lars Hansen, så vi ved ikke, hvornår han døde, hvem han var gift med eller om han havde efterlevende børn.

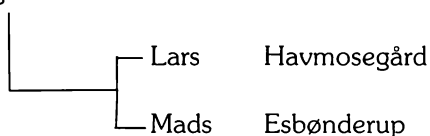
Hans Olsen var født o. 1638 i Bregnerød i Søborg sogn og døde i Villingerød i 1720. Hans kone hed Kirsten, hendes efternavn har vi ikke sikkert, men det var muligvis GregoriUSDatter. Hun var født o. 1633 i Firhøj i Søborg sogn og døde i Villingerød i 1711. Der er desværre heller intet skiftebrev bevaret efter dem, så hvor mange børn de efterlod sig ved vi ikke. Der er kun fundet to: Gregorius Hansen, som fæstede Havmose i 1701 efter faderen, og datteren Malene som ikke har kunnet følges.

Hans Olsen må i 1701 have været enten nedslidt af arbejde eller er kommet galt af sted, for der står i fæstefortegnelsen, at Gregorius fæster »sin gamle vanføre fader Hans Olsens gaard no. 9 i Villingerød«, men han har altså været livskraftig nok til at leve i 19 år mere.

Øversigt:

Hans Andersen † o. 1655

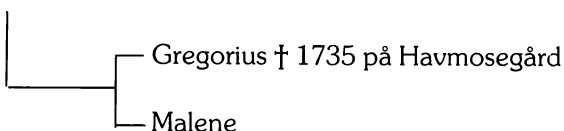
g.m. Anne Madsdatter

Lars Hansen

Hans Olsen † 1720

g.m. Kirsten † 1711

Gårdene og driften

Hvordan Villingerøds gårde så ud, kan vi kun gisne om, da ingen af de nuværende gårdes bygninger stammer fra den tid. Det er mest sandsynligt, at de har været 3- eller 4-længede, af bindingsværk og tækket med strå. Det var i hvert fald det mest almindelige på Sjælland dengang.

Med hensyn til oplysninger om husenes indretning er vi lidt bedre stillet. Undertiden har vurderingsmændene ved registreringen af dødsboer nemlig noteret, i hvilke rum de forskellige effekter befandt sig, men det giver jo kun med sikkerhed minimumsantallet af beboede rum, da mændene jo let kan have glemt at skrive, at de nu var i et andet værelse. Og det fortæller heller ikke, hvordan rummene var placeret i forhold til hinanden.

1670 nævnes på Indelukkegård: en dagligstue, et kammer, et drengekammer
 1682 nævnes på Nyevangsgård: en stue, en lille stue
 1682 nævnes på Agergård: en stue
 1698 nævnes på Hellebjerggård: en stue, en lille stue, et herberg og et drengekammer

Et herberg er et forråds- eller opbevaringsrum, og et drengekammer svarer til det, vi i dag benævner karlekammer.

De anførte oplysninger siger ikke ret meget om husenes indretning – men lidt har jo også ret. Og vi kan vist uden at overdrive sige, at særligt herskabelige har Villingerøddernes boliger ikke været.

Om indboet kan der siges en del mere.

I de fleste af skiftebrevene fra denne periode er indboet specificeret, og vi kan derfor få et indtryk af, hvor veludstyrede – eller det modsatte – de enkelte gårde har været.

På de følgende sider er anført boreregistrering fra to forskellige skifter, hvoraf det første måske kan betegnes som »normalt« for Villingerød-gårdene, medens det andet er usædvanligt stort.

De originale skiftebreve er naturligvis skrevet i datidens sprog og stavemåde, som det kan være vanskeligt at forstå i dag, derfor er de anførte referater gengivet i et tillempet nutids-dansk (forklaring på nogle af de nævnte redskaber m.v. findes i ordlisten). Enkelte steder har det været umuligt at tyde den gamle skrift, eller skifteprotokollens sider har været så medtaget af tidens tand, at teksten mangler, disse steder er udfyldt med prikker.

Fra skiftet efter Jens Nielsen Torup, Dyremosegård, den 12. marts 1661 har vi følgende boopgørelse

	slet-	skil-
	daler	mark ling
1 jern kakkelloven	16	– –
1 brygge kedel	12	– –
1 kobber kedel 9 pund à 1 mk.	2	1 –
1 dito 4 pund	1	– –
1 messing kedel	–	3 –
1 kobber gryde	1	1 –
1 haand pande	–	2 –
1 sengedyne	1	2 –
1 dito	–	2 –
1 pude og 1 hoveddyne	1	– –
1 sengeklæde	–	3 –
1 dito	1	– –
1 brygge kar	2	– –
1 dito	–	1 –
2 øltønder	–	3 –
1 dejtrug	–	2 –
sold, skæppe og drøftetrug	–	1 8
1 sengested	–	2 –
1 flæske olde	–	2 –
1 kiste	1	– –
1 dito	–	2 –
1 vraaskab	1	2 –
2 mælkeskabe	2	– –
1 grydebænk	2½	– –
panelværk i stuen	2	– –
1 kiste paa loftet	–	2 –

	slet-	mark	skil-
	daler		ling
2 nye vinder	1	–	–
1 sengedyne	–	2	–
2 skæpper boghvede	1	1	–
1 skive i stuen	–	3	–
1 broed økse og 1 hug økse	1	–	–
1 jern vegge og 3 naver	–	2	–
1 sav	–	2	–
1 tengsel og andet smaat jernfang	–	3	–
1 hø vevel	–	–	8
1 vogn	3	–	–
2 gl. slæder	–	2	–
1 sengedyne	3	–	–
1 hoveddyne	–	2	–
2 gl. sengeklæder	–	2	–
3½ pund rugsæd	70	–	–
harve og plov	1	–	–
1 slibesten	–	1	8
1 vogn	4	–	–
1 hus	4	–	–
1 nyt hjul	–	2	–
1 haandkværm	–	3	–
bukser og trøje	2	–	–
1 stortrøje	–	2	–
1 rød ulden skjorte	–	2	–
1 foret hue	1	–	–
1 hat	–	–	8
1 lærreds livstykke	–	2	–
9 traver langhalm	1	1	–
10 kærver rør	–	–	12

Det her refererede indbo fra Dyremosegård fandtes stort set tilsvarende på de øvrige gårde i Villingerød.

Her var kun hvad man behøvede i det daglige arbejde og den daglige husholdning. Den eneste »luksus« var jernkakkelovnen og panelværket i stuen.

Kakkelovnen har været en stor investering, til gengæld var den en slags økonomisk reserve, fordi man i en betrængt situation enten kunne pantsætte den eller sælge den og beholde den på lejebasis.

Panelværket i stuen var datidens statussymbol, som vi finder på næsten alle gårdene i Villingerød. Her på Dyremose var det dog af ret beskedent omfang, på f.eks. Thorshøj og Indelukke havde man flere stykker.

Jens Torups beholdning af tøj ser noget beskeden ud, men måske er det kun hans »fine« klæder, der er medtaget i vurderingen. At de i det hele taget er anført skyldes sandsynligvis, at han ingen børn efterlod sig. Reglen var nemlig, at den afdødes »gangtøj« tilfaldt børnene, og derfor blev det som regel ikke specificeret i boopgørelserne. Det er beklageligt for os, for det giver os kun ringe mulighed for at få et indtryk af, hvordan man gik klædt i Villingerød for 300 år siden.

Den følgende boopgørelse er fra skiftet efter Niels Pedersen, Indelukkegård, den 14. juni 1670

	slet-	mark	skil-
	daler		ling
1 bryggekedel 3½ pund à 28 sk.	24	2	–
1 gryde 15 pund à 1 mk. 4 sk.	4	3	12
1 dito 14 pund à 1 mk. 4 sk.	4	2	8
1 kobberkedel 15 skaalpund à 28 sk.	6	2	4
1 gryde 16 skaalpund à 1 mk. 4 sk.	5	–	–
1 kobberkedel 6½ pund à 28 sk.	2	3	6
2 sølvskeer	5	–	–
1 kværm	2	–	–
2 bryggekar à 1 daler 2 mk.	3	–	–
1 dejtrug	–	2	–

	slet-	mark	skil-		slet-	mark	skil-
	daler		ling		daler		ling
1 skæppe	–	2	–				
1 selle	–	–	12	1 seng	–	2	–
1 øltønde	–	1	8	1 gl. kiste	–	2	–
1 bøgetønde	–	–	8	1 ovnbænk	–	1	–
1 standtønde	–	–	12	1 lyseform	1	2	–
1 kurv	–	1	8	1 dobbeltseng	1	–	–
1 tønde	–	–	6	<i>udi drengekammeret stod i den ene</i>			
1 sennepskværm	–	2	–	seng 1 sengedyne, 1 hoveddyne,			
1 tragt	–	1	–	2 lagen og 1 gl. dynevaar	5	–	–
1 ørebalje	–	–	8	1 gl. sengested	–	–	8
1 glaslygte	–	2	–	1 dyne	2	2	–
1 standtønde	–	–	8	1 dito	2	–	–
9 Manser garn	18	–	–	1 hoveddyne	–	3	–
1 Busm	–	3	–	1 dito	–	2	–
2 garn	4	–	–	2 gl. lagen	–	2	–
4 sildefjerdinger	–	3	–	1 sengeklæde	1	1	–
1 slibeaxel	1	–	–	gl. tin 1 lispund og 4 pund	3	1	8
1 huggestok	–	2	–	1 kobberflaske	3	–	–
1 skærebænk	–	–	8	1 dito med paa	2	–	–
1 vogntønde	–	1	–	1 kobberkande	1	2	–
1 jernstang	1	2	–	1 fyrbækken	2	1	–
1 bredøkse	1	1	–	1 tinflaske	2	–	–
1 hugøkse	–	2	–	8 pund messing	2	1	–
1 spade økse	–	1	–	1 huggejern	–	–	8
1 naver	–	2	–	2 par seler og tømme og 2 halskobler	3	–	–
1 part i en jernkølle	–	2	8	2 plovjern og 1 tiste	2	–	–
2 jern vegge	–	2	–	1 jernskuffe	–	1	–
<i>i kammeret</i>				2 harver	1	1	–
2 hvide sengedyner	14	–	–	1 jernbeslagen vogn	16	–	–
nok en sengedyne med renner paa	7	–	–	1 trævogn med jern hammel	4	–	–
1 hovedpude og 1 hoveddyne	2	–	–	1 vogn reb	1	–	–
2 gl. hørgamslagen	–	3	–	2 slæder og 1 gl. vogn reb	1	–	–
1 drejls sengeklæde	–	2	–	3 hjulnav	2	1	–
1 gl. dito	–	1	8	1 part udi en skovsav	1	2	–
1 sengested	2	2	–	1 salt olde	3	–	–
1 bænkedyne	1	1	–	1 td. mjød	15	–	–
1 agedyne	–	3	–	1 øltønde	–	2	–
1 raa hud	1	–	–	1 langbord	4	–	–

	slet-	skil-		slet-	skil-	
	daler	mark	ling	daler	mark	ling
1 foldestol	3	–	–			
2 fjæle bænke	1	2	–	1 tylt bøgefjæle	7	2 –
<i>i den daglige stue</i>				hjulved	–	3 –
1 jernkakkelloven	15	–	–	1 S..... knobbe	–	1 8
1 bundløs egekiste uden laag	–	2	–	1 Egeknubbe	–	1 8
i pigernes seng klæder for	4	–	–	1 hjulbør	–	– 8
nok en tom fjerding	–	–	6	2 aag med	–	1 –
1 madskab i stuen	3	–	–	2 slibestene	–	1 –
1 panel paa den nordre væg	3	–	–	1 standtønde i laden	–	– 8
nok 1 panel for bordet	2	2	–	2 askeknubbe	–	3 –
panelværk under vinduerne	2	–	–	1 svinehov i haven	–	– 8
1 vraaskab	4	2	–	3 egebjælker paa	–	3 –
1 panel gaasebænk under vinduerne	–	2	–	1 egebjælke i laden	–	1 –
1 skive med	2	–	–	1 svinehov i laden	–	– 4
1 foldestol	1	–	–	2 egebjælker i stegerset	–	1 8
3 bikar	4	2	–	2 gl. høstleder i den ny lade	–	– 8
2 bikar i Østerrup	3	–	–	2 dito i den anden lade	–	2 –
2 bikar i Horneby	3	–	–	7 traverrør	1	– –
1 lang bænkedyne	3	–	–	1 skære kiste med jern	–	1 8
1 agedyne	1	1	–	1 hængelaas	–	– 10
1 gl. bænkedyne	1	–	–	1 kviste kurv	–	– 4
1 ovnbænk i stuen	–	2	–	1 ildtang	1	1 8
1 skive	3	–	–	<i>i stuen</i>		
9 sibøtter	–	2	4	1 bagstol	–	– 8
<i>sæden udi marken</i>				1 dito	–	– 6
6 pund rugsæd à 15 Dl.	90	–	–	80 bindinger hus à 1 Dl.	80	– –
2 pund og 14 skæpper bygsæd	38	3	–			
byg saaet til helten med Johanne						
Jensdt. 22 skp. à 1 mk. 4 sk.	6	3	8			
2 tdr. havre	4	2	–			
boghvede 20 skp.	7	2	–			
2 skp. hvede	1	3	–			
1 skp. hampefrø	–	2	8			
1 skp. hørfrø	–	3	–			
1 ambolt som staar udi Udsholt	4	–	–			
1 bismær	–	–	12			
1 høtyv	–	–	8			

Denne boopgørelse viser tydeligt, at Niels Pedersen var en velsitueret fæster. Fra andre kilder ved vi tillige, at Niels Pedersen var en bonde over gennemsnittet, f.eks. kunne han skrive – og altså også læse – hvad der ikke var almindeligt blandt bønder dengang. Men han var vist også ud af en ikke helt almindelig bondefamilie, meget tyder på, at hans farbroder var byskriver i Slangerup. Niels Pedersen selv havde desuden flere offentlige hverv, han var kirkevæрге ved Esbønderup kirke, synsmand ved forskellige lejligheder samt vurderingsmand ved boregistreringer. Sammenligner vi hans bo med det forrige, ser vi et betydeligt større udvalg i såvel møbler og husgeråd som værktøj og redskaber.

Fremhæves må forekomsten af hvede, det er det eneste tilfælde, forfatteren er stødt på i denne tidsperiode. Måske skulle vi også bemærke, at der fandtes fiskegarn (Manser er sildegarn, og Busm er smågarn i vod), samt at Indelukkegård har en »ny lade«.

Niels Pedersen havde nu også en del gæld, og til dækning af kreditorernes fordringer gøres der udlæg i såvel indbo som besætning, så det var en noget mindre velforsynet gård Peder Munck overtog i 1671.

Løvrigt er det interessant, at der praktisk taget aldrig forekommer rede penge i boopgørelserne fra denne tid.

Et eksempel på Niels Pedersens virke som synsmand – eller i dette tilfælde vel snarere kontrollant – er vist på billedet på næste side af et dokument fra Lensregnskabet for Kronborg Len 1660-61.

Linné d. 17. i Esrum. Niels Pedersen og Laurids Rasmussen
 og Laurids Rasmussen i Villingerød, at vi, efter vor gunstige,
 velbyrdige hr. slotsherre og guvernør, Eiler Holcks
 velbyrdige befaling, har været til stede, hver gang vel-
 agtede slotsskriver Søren Pedersen på Kronborg har
 ladet opmåle i Esrums lade. Og er på adskillige tider
 opmålt af Esrums avl – seksoghalvtreds tønder rug og
 halvfjerds tønder byg. Af tiendekornet er opmålt fire-
 oghalvtreds tønder rug og seksogtres tønder byg. At
 det således er opmålt og er sådan, det bekræfter vi
 med vore egne hænder og bomærkers underskrift.
 Udfærdiget på Esrum 29. marts anno 1661
 Niels Pedersen Laurids Rasmussen
 egen hånd bomærke
 At ovennævnte er rigtig opmålt som skrevet ovenfor
 det bekræfter jeg
 Morten Rasmussen

Niels Pedersen { Rug - 56 tønder.
 Laurids Rasmussen { Byg - 70 tønder.
 { Rug - 54 tønder.
 { Byg - 66 tønder.
 Niels Pedersen
 Egen hånd
 Laurids Rasmussen
 Bomærke

Morten Rasmussen
 Esrum 29. marts anno 1661

I »oversættelse« lyder det således:

Erklærer vi efterskrevne, Niels Pedersen og Laurids
 Rasmussen i Villingerød, at vi, efter vor gunstige,
 velbyrdige hr. slotsherre og guvernør, Eiler Holcks
 velbyrdige befaling, har været til stede, hver gang vel-
 agtede slotsskriver Søren Pedersen på Kronborg har
 ladet opmåle i Esrums lade. Og er på adskillige tider
 opmålt af Esrums avl – seksoghalvtreds tønder rug og
 halvfjerds tønder byg. Af tiendekornet er opmålt fire-

oghalvtreds tønder rug og seksogtres tønder byg. At
 det således er opmålt og er sådan, det bekræfter vi
 med vore egne hænder og bomærkers underskrift.
 Udfærdiget på Esrum 29. marts anno 1661
 Niels Pedersen Laurids Rasmussen
 egen hånd bomærke
 At ovennævnte er rigtig opmålt som skrevet ovenfor
 det bekræfter jeg
 Morten Rasmussen

For at finde ud af hvad bymændene i Villingerød dyrkede på deres marker og i deres kålhaver, må vi hovedsagelig ty til de bevarede skiftebreve. Af dem kan vi se, at blandt kornsorterne var det overvejende rug, byg og havre. Desuden dyrkede de i mindre omfang boghvede, sandsynligvis til eget forbrug. Om de – ligesom fynboerne – har mimret ved tanken om boghvedegrød, melder historien dog intet om.

Ligeledes i mindre mængder dyrkede de hør, hamp og humle, og de havde frugttræer, især æbler og blommer. I kålhaverne dyrkede de gulerødder og andre urter og forskellige slags kål naturligvis – som navnet kålhav fortæller.

Desværre findes der ingen oplysninger om Villingerødbøndernes – ej heller andre bønders – høstudbytte i disse år.

Derimod findes der nogle oplysninger om Esrums Klosters ladegård, men p.g.a. dennes specielle brug som stutteri, må de foldudbytter, der er beregnet her, anses for så »skæve«, at de ikke kan anvendes som rettesnor. F.eks. er der undertiden slet ikke tærsket havre, og i regnskaberne gives den forklaring, at den er fodret op i strået eller brugt til hakkelse.

Mon ikke det samme har været tilfældet for en del af rugen og byggen, hvor vi ser foldudbytter på 1–2, uden at der dog gives nogen forklaring. På andre ladegårde f.eks. Ringsted Kloster sås foldudbytter på 3–4 gange udsæden.

Det må dog nok antages, at de større gårde havde højere høstudbytte end fæstebønderne på grund af bedre pasning, samt de grundforbedringer og den bedre gødskning, der var gennemført på herregårdene og Kronens ladegårde. Måske var udsæden også af en bedre kvalitet.

Så måske kan vi forsigtigt gætte på, at bønderne i Villingerød har haft et høstudbytte på 2–3 gange udsæden. Men det kunne naturligvis – som i dag – svinge en del fra år til år, alt efter vind og vejr. Et høstudbytte af denne størrelsesorden kan jo ikke imponere en dansk landmand af i dag. Man må dog erindre sig de mere primitive redskaber de havde til rådighed, og at de hverken kendte til ukrudtsbekæmpelse, skadedyrsbekæmpelse eller kunstgødning.

En manuel ukrudtsbekæmpelse kunne måske have haft en vis virkning, men det var der nok ikke tid og kræfter til. Det levnedet hoveriet dem ikke.

Med høstudbytter af den nævnte størrelse var der sat en naturlig grænse for husdyrholdets omfang, især da Villingerød intet overdrev havde.

Dyrene græssede i den vang som lå til fælled, og man havde en hyrde til at passe dem og holde dem borte fra kornmarkerne. Om sommeren kom svinene desuden på olden i Gribskov.

Fra mandtallet over en kvægskat i 1657 har vi nedenstående oplysninger om besætningernes størrelse

	kvæg	heste	får og lam	svin	bi-stader
Dyremosegård	16	4	12	14	2
Hellebjerggård	25	4	28	24	4
Dammosegård	9	4	14	6	2
Ertebjerggård	10	2	–	7	–
Thorshøjgård	17	7	20	14	5
Nyevangsgård	13	1	12	9	–
Agergård	12	5	14	10	–
Havmosegård	10	2	8	4	3

Skatten udgjorde pr. dyr:

Kvæg 8 sk., heste 8 sk., får og lam 1 sk., bistader 3 sk.

Som det vil ses er Indelukkegård ikke med i mandtallet, så Niels Pedersen har nok af en eller anden grund været fritaget for kvægskat – måske fordi han var kirkeværge.

Dyrene må have været et broget skue at dømme efter beskrivelserne i de gamle skifter. At udlede noget om racer er vist ikke muligt. Det gælder såvel kvæg som heste. Om svinenes udseende står der sjældent noget i skifterne, men de har sikkert været af den gamle danske landrace, som domi-

nerede her i landet på den tid. Ville man have svin på olden i skoven, skulle de brændemærkes med ejerens bomærke, og de skulle registreres i et såkaldt olden-register, fordi man skulle betale en afgift – oldengæld – til skovejeren, her altså til Kongen. I 1667/68 var oldengælden pr. dyr: 16 sk. for gamle svin, 8 sk. for ungsvin og 4 sk. for smågrise.

Man kan undre sig over, at der i skifterne og skattemandtallerne aldrig nævnes høns og gæs, for de udgjorde nemlig en del af den landgilde, som fæsterne skulle erlægge.

Vi har nu stiftet bekendtskab med familierne, deres bygninger, indbo, dyr og planter. Alt dette udgjorde de lokale elementer, som dannede samfundet Villingerød. Men landsbyen var jo en del af et større hele, og det influerede naturligvis på, hvordan vilkårene var for Villingerødderne. Så lad os se nærmere på, hvordan deres tilværelse formede sig.

Livet i landsbyen og sognet

Noget meget dominerende i Villingerøddernes tilværelse har været landsbyfællesskabet – på godt og ondt. Selv om hver familie nok levede sit eget liv, så var man alligevel hinanden meget nær, både i fysisk afstand og gennem familieband.

Det centrale i landsby-fællesskabet var gadestævnet eller bystævnet, hvor alle bymændene – bylaget – samledes, og hvor alt af fælles betydning blev drøftet og besluttet.

Om Villingerøds bylag og gadestævne ved vi intet specielt, da der tilsyneladende intet skriftligt er overleveret derom. Men i store træk har det nok været som de steder, hvorom vi har beretninger.

Man har haft en oldermænd, et hverv der gik på omgang blandt bylagets mænd. Med sikkerhed vides også, at man har haft et byhorn, som oldermændene blæste i, når han skulle sammenkalde bymændene. Måske har man haft en landsbyvedtægt i lighed med den, der er bevaret fra Græsted.

Landsbyvedtægten var en skreven bødefortegnelse for overtrædelser af god skik og orden i såvel hverdag som fest, og den var grundlaget for bylagets retslige afgørelser. Mindre forseelser og stridigheder kunne således ordnes lokalt. Bøderne kunne enten være i penge eller i øl. Pengebøderne blev ofte brugt til vedligeholdelse af de risgærder, som byens vange var hegnet med. Ølbøderne blev som regel konsumeret af bymændene, når de samledes til gadestævne, så det er nok af og til gået lystigt til.

Væsentligt for livet i landsbyen har det naturligvis været, hvordan man kom ud af det med hinanden. Og det har vi desværre ikke mange vidnesbyrd om. Og dem vi har er kun de negative, de større kontroverser, som man ikke har kunnet glatte ud selv, men indbragte for Herredstinget. I de 50 år fra 1650 til 1700 finder vi kun to sager fra Villingerød behandlet ved Tinget, og det fortæller måske indirekte, at man stort set har kunnet forliges. De to sager, der blev indbragt for Tinget, var følgende:

I 1660 fik Lars Pedersen, Thorshøj, en bøde på 1½ Rdr., fordi han korporligt havde forulempet Peder Hansens kone. Lars Pedersen og Peder Hansen var på dette tidspunkt endnu på gård sammen, og det har øjensynlig ikke altid været lutter idyl. Så det var nok en god idé, at Lars Pedersen samme år flyttede til Ertebjerggård på den anden side af bygaden.

I foråret 1671 afløjede Jens Pedersen, Dyremose, et stykke af Rasmus Pedersens eng, og det kunne de åbenbart ikke ordne i mindelighed, men indbragte sagen for Herredstinget, hvor Jens Pedersen idømtes en bøde på 6 Rdr. Det svarede omtrent til værdien af en kvie, så det var ikke småpenge, men det var da også en grov forseelse at forgribe sig på anden mands jord.

Intet er nyt under solen. Nabostridigheder har man altid kendt til. De her nævnte to tilfælde har altså været de alvorligste i Villingerød i den betragtede periode.

Små skærmydsler har der givetvis været, men dem har bymændene nok ordnet over et krus øl på gadestævnet.

I det daglige levede hver familie sit eget liv, men man festede sammen når lejlighed bød sig. Ved trolovelser, bryllupper eller barsel var alle med, selvfølgelig også ved begravelser, men det var vel ikke altid så festligt. Og ungdommen har sikkert muntret sig ved fastelavn, ved majfester og ved høstgilder.

Ved festlige lejligheder samledes man også med slægtninge fra andre landsbyer. Trods store afstande, dårlige veje og – i vore øjne – primitive befordringsmidler havde man meget samkvem med selv ret fjernt liggende landsbyer, Tisvilde f.eks. Men selvfølgelig mest med de nærmest liggende i Esbønderup sogn og nabosognene Søborg og Tikøb. Det ses bl.a. gennem de ægteskabelige forbindelser, der knyttedes.

At der var mest kontakt inden for det sogn, man tilhørte, er helt naturligt. Man mødtes jo hver søndag til kirkegang – af trang eller tvang. Kirken var det centrale punkt i sognets liv.

Præsten figurerede højest på den sociale rangstige. Efter ham rangerede degnen, som ikke blot var præstens medhjælper, men også skulle undervise sognets børn i Luthers Katekismus.

I 1666 hed degnen i Esbønderup/Nødebo sogne Frederich Melchersen. Han boede i Esbønderup, men måtte naturligvis af og til til Nødebo. Under et ophold dér i maj/juni 1666 var han gået på kroen. Det var bl.a. Søren Clausen i Nødebo også, og de har nok fået sig en tår over tørsten. I hvert fald kom de i klammeri, som endte med, at Søren Clausen »dræbte og ihjelslog Frederich Degn i Esbønderup med en kniv«. Det blev et dyrt krobesøg for Søren Clausen. Der var dødsstraf for mord, så Søren er nok blevet hængt eller halshugget. Hængning var den mest vanærende død, halshugning var mindre vanærende. Så man kan finde eksempler på, at den dømtes familie betalte en sum penge, for at han kunne blive halshugget i stedet for at blive hængt – så var æren så nogenlunde reddet!

I sognet rangerede også sognefogeden over de almindelige fæstebønder, selv om han også selv var fæster.

I 1666 var Mads Hansen i Esbønderup sognefoged, så det er nok ham, der har taget sig af Søren Clausen. Foruden at

være sognefoged blev Mads Hansen den 1. maj 1662

»forundt og bevilget at maa holde Kro og Ølsall i Esbønderup, hvoraf han aarlig skal give 6 Rdr 4 Mk«.

Mads Hansens efterfølger som sognefoged hed Lars Ibsen. Han var fra Glarborggård i Mårum sogn, men overtog ved Mads Hansens død både hans enke og gård og altså også sognefogedhvervet. Gården han havde i Esbønderup var den, der senere kom til at hedde Sibbegård.

At sognefogeder også kunne forse sig, har vi flere vidnesbyrd om.

Under den Skånske Krig skulle bønderne køre med forsyninger til tropperne. I den anledning fik Lars Ibsen den 16. november 1679 en bøde, fordi han havde været forsømmelig

»og ikke efter adskillige befalinger, af sognet fremskaffet vogne til at føre hø fra Grønnehave og til Stranden med, som siden ved fartøj til Helsingborg til Kongl. Mayst. Rytteris heste skulle overføres, og hestene for des skyld maatte lide mangel«.

Bøden blev stor, 33 Rdr. 2 Mk. Det var rundt regnet værdien af 3–4 køer.

I 1689 måtte Lars Ibsen igen betale

»for Helligdagsbrøde for tvende Søndage at være drukken i sit hus og komme i slagsmaal«.

Det blev takseret til 3 Rdr.

Tidligere har Lars Ibsen dog været mere pligtopfyldende, i modsætning til 4 af hans kolleger, sognefogederne i Valby, Ramløse, Vejby og Helsinge sogne, som i 1677 fik bøder for ikke at have »forferdiget Baunerne ved Strandsiderne«.

Baunerne skulle jo blusse for at melde om ufredstider. Det var den Skånske Krigs tid.

Det mærkedes også i Villingerød, hvor bl.a. sønnen på Thorshøjgård, Hans Pedersen, var »udreist i Krigen«, som det siges i skiftebrevet efter faderen Peder Hansen. Om Hans Pedersen overlevede krigen står hen i det uvisse.

Til Villingerød-bøndernes daglige liv hørte også deres hoveri.

Nogen egentlig hoverifortegnelse er ikke fundet før efter år 1700, men i jordebøgerne findes spredte notater, som fortæller noget om, hvilke arbejder det omfattede.

Om Esbønderup sogns bønder oplyses det, at de skulle holde en andel af gærderne ved Teglstrups, Gurres og Egebæks høvange samt ved Kronborg Ladegård og Kohave, ved Østrup (v. Fredensborg), Frederiksborg, Store Dyrehave, Stenholt Vang og omkring Københavns Dyrehave.

Desuden skulle de pløje, så og høste og køre møg til Teglstrups, Gurres og Egebæks vange, samt til Kronborg Ladegård og Kohave.

Og de skulle fiske til Kongens køkken, fortrinsvis på Søborg Sø og Esrum Sø, men også ind imellem på Gurre Sø. Så de i boopgørelserne registrerede fiskegarn var altså ikke til fiskeri til egen husholdning. Alle fiskevande var Kongens, så det kostede bøde, hvis man blev grebet i at fiske der. Det blev tilsyneladende ingen af Villingerødderne, men Jens Larsen i Esbønderup måtte i 1663 betale 6 Rdr. 4 Mk. »for Karper han af Kongl. Mayst. dam havde fisket«, og i 1677 kostede det 10 Rdr. til »Anders Bodelsen i Tikøb formedelst han havde forset sig og fisket i Kongl. Mayst. dam sammesteds«. Så kan man jo bare håbe, at de i hvert fald nåede at få spist fisken.

Alle disse hoveripligter tog meget af bøndernes tid og kræfter, og dertil kom så tiden med at køre frem og tilbage i deres hestevogne ad elendige veje. Og det var jo lange afstande, kan man se. Vi ved da også, at de ofte – når arbejdet et sted strakte sig over flere dage – blev på stedet og sov på marken om natten. Det sparede tid, og det sparede hestene.

Alt hoveriarbejde var naturligvis sure pligter for fæstebønderne, og vi kan da også af regnskabernes bødefortegnelser se, at de undertiden unddrog sig disse pligter. Som i dette tilfælde

»24. September 1664 var efterskrevne bønder i Villingerød forfulgt til Tinge for de sad overhørig og ikke mødte at drage paa Esseroms Søe. . .

Skal give enhver som følger

Lars Pedersen 2 Rdr., Niels Jensen og Peder Hansen 2 Rdr, Lars Hansen 2 Rdr., Lars Rasmussen 2 Rdr., Rasmus Pedersen 2 Rdr.«.

Måske har de Villingerødder ikke været færdige med at høste hjemme hos sig selv, og var vejret tilmed godt den dag, ja, så har de da givet p. . . . i Hans Majestæts fisk. Og det forstår man jo egentlig godt.

Kongevejene skulle også holdes. Men i 1678 var der 12 bønder fra forskellige sogne, der af en eller anden grund ikke mødte frem til dette arbejde, men sendte små drenge og piger i stedet for. Det blev ikke venligt optaget. Alle fik en bøde – blandt dem Lars Pedersen, Ertebjerggård, som den eneste fra Villingerød. Han slap dog med at betale 3 Mk. Det må da også have været surt at slide med at lave hæderligt jævne veje, som man aldrig selv måtte komme på. Kongevejene var forbeholdt den kongelige familie og enkelte andre standspersoner. Bønder og sligt godtfolk måtte nøjes med de almindelige, dårlige veje, der som oftest kun var et par hjulspor i terrænet.

I regnskabernes bødelister kan man læse mange interessante ting, som vi allerede har set nogle eksempler på.

Det er imidlertid ikke kun bymændene, vi kan finde dér. Deres karle og piger møder vi også – men det er som regel af en ganske anden årsag. De kunne jo gå og blive så varme, at naturen gik over optugtelsen, og hvis der kom et barn ud af det, var det jo ikke til at skjule. Om ikke før så blev det åbenbaret ved barnets dåb – og døbes skulle det. Man havde trods alt respekt for Sakramenterne, selv om man altså ikke altid efterlevede De Ti Bud. Desuden skulle præsterne årligt indberette bl.a. hvilke »uægte« børn, de havde døbt. Så i regnskaberne finder vi også bøderne for lejermål, som det kaldtes.

Et enkelt eksempel fra 1672/73

»Knud Pedersen i Villingerød begaaet lejermaal med Anna Nielsdatter ibid. Han skal give af yderste evne 3 Rdr. Quindfolket formaaede aldeles intet at give, blev straffet paa kroppen«.

Når man ikke kunne betale, blev man altså straffet på kroppen, og det betød enten fængsel, gabestok eller kagstrygning, og hvis forseelsen gentog sig, kunne man ikke slippe med en bøde, men blev korporligt afstraffet. Var det en gift mand, kunne straffen blive meget hård. Da Peder Ibsen i Stokkerup i 1655 for fjerde gang havde begået lejemål, blev han dømt »af Kongl. Mayst. og Danmarchis Riges Raad sin Livstid at straffes paa Bremerholm«.

Det var nu ikke bare ugifte, eller gifte folk, som muntrede sig lidt uden for ægteskabet, der fik lejemålsdomme. Også ægtepar, hvis første barn kom »for tidligt«, måtte betale lejemålsbøder.

Trods de strenge straffe er det alligevel ikke så sjældent gifte mænd, der figurerer i lejemålslisterne – men der er ikke nogen fra Villingerød. Nej, de har været pæne mænd, der holdt sig i skindet. Eller var de mon bare heldige? eller havde de sådan nogle dejlige koner, at de ikke lod sig friste af forbuden frugt? Gæt selv!

Bavnerne blussede for at melde om krig eller anden ufredelighed. Men hvordan fik Villingerødderne ellers besked om, hvad der skete i landet eller ude i verden.

Jo, det var en af landsbyens pligter at sende en af bymændene til Tinget for at høre nyt og give det videre derhjemme i bylaget.

På Herredstinget, som afholdtes en gang om ugen, blev nemlig ikke blot behandlet tvistigheder eller foretaget tinglysninger, her blev også alle af Kongen eller anden myndighed udstedte breve og forordninger oplæst og dermed kundgjort for alt folket. Her oplystes om kommende skifte-, auktions- og andre forretningers afholdelse, og her »udmeldtes« bymænd til vurderings- og synsforretninger. Meget andet kunne nævnes, men allerede de nævnte områder viser, at Tinget var datidens »nyhedscentral«.

Indtil 1686 havde Holbo Herred sit tingsted ved Mårum.

Men enevældens system fordrede også på retsvæsenets område enhed og orden. Desuden skulle man efter de kostbare krige spare, hvor man kunne. Så man slog to fluer med

ét smæk, da man bestemte, at Holbo Herred og Kronborg Birk (med tingsted ved Kronborg) skulle sammenlægges og have ét fælles tingsted». . . . hvilket ting Vi allernaadigst ville ved Esrom hver Mandag at skal holdes. . . .«, som det hedder i kundgørelsen, der er dateret 15. juni 1686. Og så byggede man ved Esrum et nyt tinghus, som jo desværre ikke eksisterer mere, men i Kronborg Amts Jordebog 1688 findes en ret detaljeret beskrivelse af det sålydende (oversat til nu-dansk):

Kronborg Amts Birketings Hus

I forrige tider og indtil år 1686, blev der holdt to Ting i Kronborg Amt. Det ene hver lørdag uden for Kronborg, ved Kongens Have i Helsingør, det andet hver mandag i Holbo Herred uden for Mårum i skoven, hvilke to Ting ved kongl. allernådigst tilladelse nævnte år er samlet på ét sted og under én ret i Lunden oven for Esrum. Og der er et nyt tinghus opsat, som hele amtet har bekostet. Ved denne samling er det blevet mere praktisk for (rets)betjentene. For det første kan de nu udføre dét på én dag, som de før måtte have to til. For det andet befinder fangerne og deslige folk, som skal fra og til Tinget, sig der i nærheden, så de ikke skal køres så lang vej fra og til fængslet på Esrum som tidligere. I dette, i nævnte år 1686 byggede tinghus, som består af 8 fag, tækket med teglsten, findes følgende inventar:

I Tingstuen

- 1 jern bilægger kakkelovn
- 1 langt fyrretræsbord med en liden skuffe
- 3 lange bænke af fyrrebrædder
- 1 kort dito stående ved stuedøren
- vinduer med karme, rammer, hængsler, kroge og hasper
- 1 fyrretræsdør ud til forstuen med 2 hængsler, klinke og klinkefald med jern håndtag

Det lille kammer, som skorstenen er i

- 1 fyrretræsbord med tilhørende fod
- 1 fyrretræsbænk
- 2 vinduer uden stænger, som begge kan åbnes, på hvert vindue 3 kroge og 2 hængsler

1 dør for samme kammer ind til den store stue med 2 hængsler, klinke, klinkefald og jern håndtag

I Forstuen

2 fyrretræsbenke

1 fyrretræslem på den vestre ende med to hængsler og én krog

1 fyrretræsdør for samme forstue, ud til marken, med to hængsler, klinkefald og håndtag, haspe og krog

Stalden eller Luden, som hestene indsættes i

2 halve porte på den vestre ende, med 4 hængsler og 2 kroge

2 dito på den østre ende, ligeså med 4 hængsler, 1 krog og 1 haspe

jernringe med tilhørende kramper at binde heste ved

1 fyrretræstrappe op til loftet, med otte trin

Loftet oven på

1 lem over trappen, med to hængsler, haspe og krampe

1 liden luge lem, på den østre ende af gavlen, med hængsler, haspe og krampe

Ude omkring huset

1 fjæl til bænk, for den vestre ende, fastgjort på 4 pæle

1 fjæl til bænk, for den østre ende, fastgjort på 4 pæle

8 jernringe på den nordre side af Tinghuset, fastgjort i stolperne, til at binde heste i

Sådan lyder beskrivelsen.

Og ud fra den kan man så gøre sig en forestilling om tinghusets indretning – hvor rigtig eller forkert, denne forestilling så monne være. Husenes udseende er det straks lidt vanskeligere med, for om væggene gives der ingen oplysninger. Var de lerklinede som bøndergårdene, eller var de af sten? Taget var af teglsten, så måske var væggene også af sten. I hvert fald var de inddelt i fag og øjensynlig med stolper imellem fagene. Men nærmere kan vi vist ikke komme det ud fra de anførte oplysninger.

Beliggenheden i Lunden er ikke nærmere angivet, men må vel formodes at have været på det sted, som nu kaldes Tingbakken, og husene har ligget øst/vest, altså parallelt med den nuværende landevej.

Økonomiske vilkår

På Tinge har bønderne også erfaret om hver eneste af de tyngende skatter, som man igennem årtier blev pålagt, fordi riget fattedes penge.

For de fleste danskere står Christian IV i et ganske særligt – og positivt – lys. Men bortset fra de dejlige bygningsværker han har efterladt sig, er der egentlig ikke så meget positivt at sige om ham. I hvert fald efterlod han riget i en forarmet tilstand og havde også gennem sin ukloge udenrigspolitik lagt grunden til tabet af de skånske landskaber.

Den dårlige økonomiske situation skyldtes ikke mindst de stadige krige, Danmark var involveret i. Krige er kostbare, og pengene til dem fik Kongen gennem opkrævning af skatter. Lensregnskaberne ekstraskatte-mandtaller viser, at der gennem 1640-erne snart ikke var et år uden skat, undertiden op til 3–4 i et enkelt år. Og hvem skulle betale dem – bønderne fortrinsvis. De privilegerede stænder som Adelen og Gejstligheden var sædvanligvis fritaget for skatter, selv om der forekommer undtagelser.

Foruden skatterne skulle bønderne også udrede landgilde, som var den årlige afgift for at have gården i fæste. Landgilden ydedes i naturalier og var gennem hele sidste halvdel af 1600-årene stort set uændret.

For fæsterne i Villingerød udgjorde den

2 pund rug (omregnet til ca. 6 $\frac{2}{3}$ tdr.)

2 tdr. havre

1 lam, 1 gås, 2 høns

2 af gårdene skulle desuden give $\frac{1}{2}$ fjerding smør, medens 3 gårde slap for at give lam, gås og høns.

Herudover skulle fæstebønderne også betale tiende, en ydelse som fortrinsvis erlagdes i kom med en tiendedel af høsten, og fordeltes med $\frac{1}{3}$ til Kongen, $\frac{1}{3}$ til biskoppen og $\frac{1}{3}$ til sognepræsten. Så når landgilde og tiende var udredet, var der gjort et godt indhug i det i forvejen sparsomme høst-udbytte. Og der skulle jo også være til brød og udsæd.

Man kan hurtigt regne ud, at der ikke blev meget – om noget – tilovers til at sælge og dermed få lidt penge i kassen. Ikke mærkeligt at bøndernes økonomiske tilstand var ringe.

Og hvordan skulle det blive bedre, når tiden til driften af deres egne gårde var knapt tilmålt, fordi de skulle yde deres hoveri og ægt.

Hvordan skulle det blive bedre, når der manglede hænder til arbejdet, fordi mange unge karle var i krigstjeneste.

Og når priserne på landbrugets produkter var ret lave, så man ikke fik ret meget for den smule, man evnede at frembringe.

Det blev heller ikke synderligt bedre de næste 100 år.

Hvordan holdt de det ud, disse jævne bønder i Villingerød, ja, i hele Danmark, at blive betragtet som andenrangs mennesker, som måtte føje sig efter andres forgodtbefindende, som måtte slide og slæbe for andre og knapt havde tid til deres eget. Alligevel skulle de jo svare enhver sit. Og det var ikke småting. Hvert eneste år gennem 1650-erne blev de pålagt 2-3-4 skatter. I 1653 således en pengeskat på 1 Rdr. fra hver gård, og en baadsmandsskat på 12 skilling af hver gård. Desuden en korn- og flæskeskat, hvor hver gård skulle aflevere 6 skæpper rug og byg samt ½ lispund flæsk. Provenuet af korn- og flæskeskatten udgjorde for hele Kronborg Len 577½ tdr. ½ skp. korn og 29 skippund 4 lispund (9.344 pund) flæsk, som blev leveret til Kronborg Fæstning til underhold af de dér indlogerede danske og norske soldater.

Året efter i 1654 var der igen 3 skatter, hvor hver gård ialt skulle give 1 Rdr. 3 Mk. 12 Sk. samt 1 td. rug og byg.

I 1655 opkrævedes 3 skatter, som for hver gård betød en udgift på 1 Rdr. 3 Mk. 12 Sk. samt 1 td. rug og byg.

Og sådan kunne vi fortsætte de følgende år.

Mange fæstebønder kunne ikke klare disse økonomiske byrder. Hvert år ser vi fogedernes indberetninger om, hvilke bønder det drejede sig om. Det er sjældent vi ser nogen fra Villingerød, så vi har vel lov til at tro, at de var dygtige og pligtopfyldende bønder. I 1655/56 ser vi dog, at Jens Peder-

sen, Dammossegård, er »så forarmet at han ej kan betale sin Penge- og Komskat« – det var 4½ Mk. og ½ td. korn. I 1666/67 kunne Rasmus Jensen, Nyevangsgård, Rasmus Pedersen, Dammossegård, og Lars Hansen, Havmossegård, ikke betale deres landgilde, og de øvrige kunne kun betale en del af deres, således kunne Niels Jensen, Thorshøj, ikke levere 1 td. rug, og de 5 sidste kunne ikke levere 2 tdr. rug. Rughøsten synes at være slået fejl, måske p.g.a. en meget hård vinter, som forekom ret ofte i denne tidsperiode.

Til de økonomiske byrder kom så yderligere en pestepidemi i 1654/55. Hvor hårdt den ramte Villingerød, ved vi ikke, da kirkebøgerne for Esbønderup sogn fra denne tid desværre er gået tabt. Det synes dog ikke i særlig grad at have ramt bymændene selv. Vi kan jo se af jordebøgerne for de følgende år, at de stadig har deres gårde. De eneste, vi ved, er døde omkring dette tidspunkt, er Niels Jensen på Hellebjerggård, Rasmus Jensens kone på Nyevangsgård og Hans Andersen på Havmossegård, men for ingen af dem nævnes dødsårsagen.

Endelig måtte Villingerød, sammen med mange andre landsbyer, opleve en besættelse af svenske tropper under krigen 1657–60, og det var vist ikke nogen spøg.

Med krigens afslutning i 1660 havde befolkningen vel håbet på bedre tider, men disse lod vente længe på sig.

Matrikuleringen

Under Karl Gustav-krigen var der opstået et spændt forhold mellem Kongen og Adelen. Det udviklede sig til en magtkamp, som Kongen med støtte fra Borgerskab og Gejstlige gik sejrrigt ud af. Bønderne blev – naturligvis – ikke spurgt. Resultatet blev, at Danmark fra 1660 var et arveligt og enevældigt monarki.

Med Enevældens indførelse skete store ændringer i statsforvaltning, hofholdning og militærvæsen, og disse ændringer betød en stærk forøgelse af Statens udgifter. Da finansernes stilling i forvejen var dårlig, var en hurtig og klækkelig forhøjelse af skatterne nødvendig. For bønderne betød dette en fuldstændig omlægning af skattegrundlaget. Hidtil havde bønderne ydet deres skatter i form af ekstraskatter, når der var behov for det. Nu ville man gå over til en fast årlig skat på jorden.

Det medførte, at alle landbrugsejendomme skulle vurderes. Man udarbejdede derfor en matrikel med angivelse af hver ejendoms hartkornsansættelse, d.v.s. den årlige landgildeydelse omsat i »hårdt korn« (rug og byg). Hartkomsskatten opkrævedes første gang i 1662.

Allerede i 1664 lavede man dog en ny matrikel, fordi den første havde vist sig uanvendelig. Men denne nye matrikel viste sig også snart at være meget mangelfuld, idet det anvendte vurderingsgrundlag, landgilden, havde været uændret gennem årtier, medens gårdenes jordarealer i mange tilfælde havde ændret sig. Regeringen indså derfor, at landgilden anvendt som grundlag for hartkornsansættelsen gav alt for store skævheder, og påbegyndte derfor i 1681 udarbejdelsen af en ny matrikel på et væsentligt andet og bedre grundlag. Denne matrikel, som var færdig i 1688, omfattede nemlig ikke alene al landbrugsnæring, men tillige indtægt af skov, tørvemoser, fiskestader, møllenæring, færgeindtægt, bropenge og tiendeindtægt. Det, man for alle disse virksomheder søgte at udfinde som grundlag for skattepligten, var nettoindtægten udtrykt i hartkom, men samtidig gik man for landbrugets vedkommende over til,

ved 1 td. hartkom at forstå et varierende areal af ager og eng, forskelligt efter jordens godhed og ydeevne.

En opmåling og vurdering af agermarken blev derfor nødvendig.

Opmålingen foregik ved simple længde- og breddemålinger af hver enkelt ager, og ved opsummering beregnedes derefter ejendommens samlede areal, som angaves i Tønder Land, som her anvendes for første gang.

Måleresultaterne blev indført i de såkaldte Markbøger, hvor hver eneste ager er anført med længde- og breddemål samt areal. I Modelbøger samlede man derefter for hver gård summen af agerarealerne samt vurderingen af jorden. Til slut blev hovedresultatet indført i en Matrikelbog.

En præst i Himmerland skrev om året 1683:

»Dette aar har været mærkeligt i Danmark. Først for landmaalingen. Alle agre al Danmark over er blevet maalt med særlig dertil af staa (jern) beredte lænker; mellem hvert kvarter sad en ring af messing etc. Agrene blev maalt i længden og bredden. Dertil lod sig bruge adskillige standspersoner, nogle som maalte, og nogle som beskrev maalingen. Siden blev jorden taxeret af visse dertil udnævnte bønder, hvor megen sæd hver ager kunne taale, og hvor god jorden kunne agtes. Dog var de taget i ed, at ingen skulle faa noget at vide derom. Desligeste blev alle heder, skove, moser og enge taxerede og beskrevne. Men ellers – som ordet gik – var der over alt dette hele land 400 personer, som brugtes dertil. . . .«

En meget interessant samtidig beskrivelse af, hvordan opmålingen blev gennemført i praksis.

Willingers Billed
Sæde-Jord/Engbond/og anden Herlighed.

N ^o	Bonden	Taxer Mændens Afstigt om Jordens Godhed.	Jordens Brug og Hvile.		Indeholder udi Erdlandste Ovadrat Alne:	Vaan- gene.	
			Sæd.	Hyir.		Got. Doe.	Mose- Foder
1	Deinborg 30119	Arbejds			1111		
		Milde			222		
		Arbejds			222		
		Arbejds			222		
		Arbejds			222		
		Arbejds			222		
		Arbejds			222		
		Arbejds			222		
		Arbejds			222		
		Arbejds			222		
2	Troltdang 30119	Arbejds			1111		
		Milde			222		
		Arbejds			222		
		Arbejds			222		
		Arbejds			222		
		Arbejds			222		
		Arbejds			222		
		Arbejds			222		
		Arbejds			222		
		Arbejds			222		
3	Kieldsøe 30119	Arbejds			1111		
		Milde			222		
		Arbejds			222		
		Arbejds			222		
		Arbejds			222		
		Arbejds			222		
		Arbejds			222		
		Arbejds			222		
		Arbejds			222		
		Arbejds			222		
4	Niels Pedersen 30119	Arbejds			1111		
		Milde			222		
		Arbejds			222		
		Arbejds			222		
		Arbejds			222		
		Arbejds			222		
		Arbejds			222		
		Arbejds			222		
		Arbejds			222		
		Arbejds			222		

Matriklen af 1688. Modelbog nr. 1696 folio 211. Angiver hvad gård nr. 5 har af jord i de 3 vange. Deinborg Vang. Troltdangs Vang og Kieldsøe Vang, samt gårdens toftvejrd. Endvidere vurderingen af jorden, hvor ofte den såes, og hvor mange år den derefter hviler, samt hvor mange kvadratalen den har af hver bonitet i hver vang. Nederst er angivet: fiskeri 0, fornøden tørveskær, skovhug 0. Årligt godt hø 2 læs, mosefoder 3 læs, hoveders græsning 0.

Beregningen til Hart Korn. 211

Quadrat-Alne summerede til de 4. Sorter i Sæd-Jorden.	Udsæd				Nye Matricul				Gammel Matricul				Proprietarier.
	2nd.	3rd.	4th.	5th.	2nd.	3rd.	4th.	5th.	2nd.	3rd.	4th.	5th.	
1. Sort. 19081	2	2	2	2	0	0	0	0					
2. Sort. 27829	19	3	3	3	0	0	0	0					
3. Sort. 467919	32	7	7	7	0	0	0	0					
4. Sort. 17862	1	2	2	2	0	0	0	0					
5. Sort. 5697	0	3	3	3	0	0	0	0					
	Læs												
Årlig	Got. Doe.				0	0	0	0					
	Mosef. Fodr.				0	0	0	0					
3 Waange	Got. Doe.				0	0	0	0					
	Mosef. Fodr.				0	0	0	0					
Paa Årlig Græsning Doodre					0	0	0	0					
	Summen				6	2	2	2	0				
Afdragis for Doe-mangel													
Hart Korn efter 18. Novembr. Instrux Anno 1684.					6	2	2	2	0				
Svins Olden													
<p>At den de er bogen af 3. April 1685 og den gamle Correctio af 17. April 1685 og den gamle Sag for og derudover de 22 Skp. og 1 fjk og de 10 Aln. som er bogen af de 3. April 1685. 19081 2 2 2 2 0 0 0 0 1685. 27829 19 3 3 3 0 0 0 0 1685. 467919 32 7 7 7 0 0 0 0 1685. 17862 1 2 2 2 0 0 0 0 1685. 5697 0 3 3 3 0 0 0 0 Summen 6 2 2 2 0 0 0 0 At den de er bogen af 3. April 1685 og den gamle Correctio af 17. April 1685 og den gamle Sag for og derudover de 22 Skp. og 1 fjk og de 10 Aln. som er bogen af de 3. April 1685. 19081 2 2 2 2 0 0 0 0 1685. 27829 19 3 3 3 0 0 0 0 1685. 467919 32 7 7 7 0 0 0 0 1685. 17862 1 2 2 2 0 0 0 0 1685. 5697 0 3 3 3 0 0 0 0 Summen 6 2 2 2 0 0 0 0 At den de er bogen af 3. April 1685 og den gamle Correctio af 17. April 1685 og den gamle Sag for og derudover de 22 Skp. og 1 fjk og de 10 Aln. som er bogen af de 3. April 1685. 19081 2 2 2 2 0 0 0 0 1685. 27829 19 3 3 3 0 0 0 0 1685. 467919 32 7 7 7 0 0 0 0 1685. 17862 1 2 2 2 0 0 0 0 1685. 5697 0 3 3 3 0 0 0 0 Summen 6 2 2 2 0 0 0 0</p>													

Beregningen af hartkornet til gård nr. 5. Gl. matrikel viser hartkorn 9 tdr 3 skp. og at fæsteren hed Niels Pedersen. Nye matrikel viser hartkorn 16 tdr 2 skp 1 fjk 2 alb. Nederst en indviklet omregning af hartkornet iflg. instruks af 13. april 1685, hvorefter hartkornet er 10 tdr 6 skp 3 fjk 2 alb 3 pg (i matrikelbogen afrundet til 10 tdr 7 skp). Endelig angives Svins Olden til 0, og i yderste rubrik tilhøre ses at ejeren af gården er Kongl. Majestætt.

Vurderingen af agerjorden foregik skønsmæssigt, idet jorden inddeltes i klasser (sorter) efter godhed, således at der inden for hver sort svarede et vist areal til 1 td. hartkorn:

1. sort: god el. middel byg-, rug- og ærteland:
2 tdr. land til 1 td. hartkorn
2. sort: ond, skarp og ringe som dog var tjenlig til rug-, byg-, blandkom- og boghvedesæd:
3 tdr. land til 1 td. hartkorn
3. sort: god havrejord:
4 tdr. land til 1 td. hartkorn
4. sort: middel og ond havrejord:
6 tdr. land til 1 td. hartkorn

Engene bedømtes efter hvor mange læs hø, man skønsmæssigt kunne avle, og høet inddeltes i 2 klasser efter godhed

godt hø: 24 læs = 1 td. hartkorn, mosefoder: 48 læs = 1 td. hartkorn. Skovene takseredes efter det gennemsnitlige antal svin, der hvert år kunne fedes på deres olden: 32 svins olden = 1 td. hartkorn.

Overdrev ansattes efter det gennemsnitlige antal høveder, de årlig kunne yde græsning til: 24 høveders græsning = 1 td. hartkorn.

De vigtigste skatter, som efter matriklen af 1688 svarede af landbruget, var den såkaldte Matrikels- eller Kvartalsskat, som var en militærskat, og som svarede med et noget varierende beløb til forskellige tider. Endvidere Kornskatten, der i begyndelsen var en naturalskat, men som i 1692 fastsattes til en pengeafgift af 1 Rdr. 20 Sk. pr. td. hartkorn.

Villingerød og Matriklen 1688

I Villingerød foregik opmålingen allerede i 1681. Resultaterne findes i Markbog nr. 48 og er dateret 19. august 1681.

Indledningsvis gives denne beskrivelse af byens forhold:

»Bemeldte by haver 3 Vange nemlig:

1. Deinborg Vang

ligger norden for byen, strækker sig med den nordre side til Hintzehous mark, vesten til Storre Aaen og østen til denne byes Mellemvang. Jorden udi denne vang bestaar mest af sand, muld og noget grud, bedst tjenlig til Rug Sæd, noget Byg, Havre og Boghvede.

2. Troltdangs Vang

strækker sig udi øster til Homeby og Haureholms marker, udi nord til Pandehave, og udi sønder til Kioldsø Vang. Jorden udi denne vang bestaar mest af sand og muld, noget ler, tjenlig til Rug og Byg, dog saaes i denne vang mest Byg, nogen Havre, lidt Boghvede.

3. Kioldsøe Vang

grænser udi øster mod Havreholm og Biørskov, norden til Kioldsøe, sønden til Munkehus og vesten til Rishaven og Snevereds Vange. Jorden i denne Vang er mest ler og sur jord, tjenlig til noget byg, blandkorn, havre og lidet boghvede, saar og lidt rug udi denne vang. Prevalerer Byg Jordene.

Af foreskrevne 3 vange ligger aarlig en til Fælled.

Ingen Overdrifts Parter til byen, men de græsser deres kvæg udi deres egne marker.

Ingen Skov Parter, men hvis (hvad) de skal bruge til Hjul Tømmer og Ildebrand (brændsel), bliver den nem udvist i Gribskov.

1 Tørvemose ligger i Troltdangs Vang kaldes Dyre Mosen, er næsten opskaaren.

Nok en Tørvemose kaldes Ege Mosen, ligger i bemeldte Troltdangs Vang, hvilken er endnu noget brugelig til Tørveskær.

Giersel til deres gærder, da haver de noget Eneris og tjørne paa deres egne marker, som de bruger dertil og naar det ej kan tilstrække hugger de udi Gribskov.

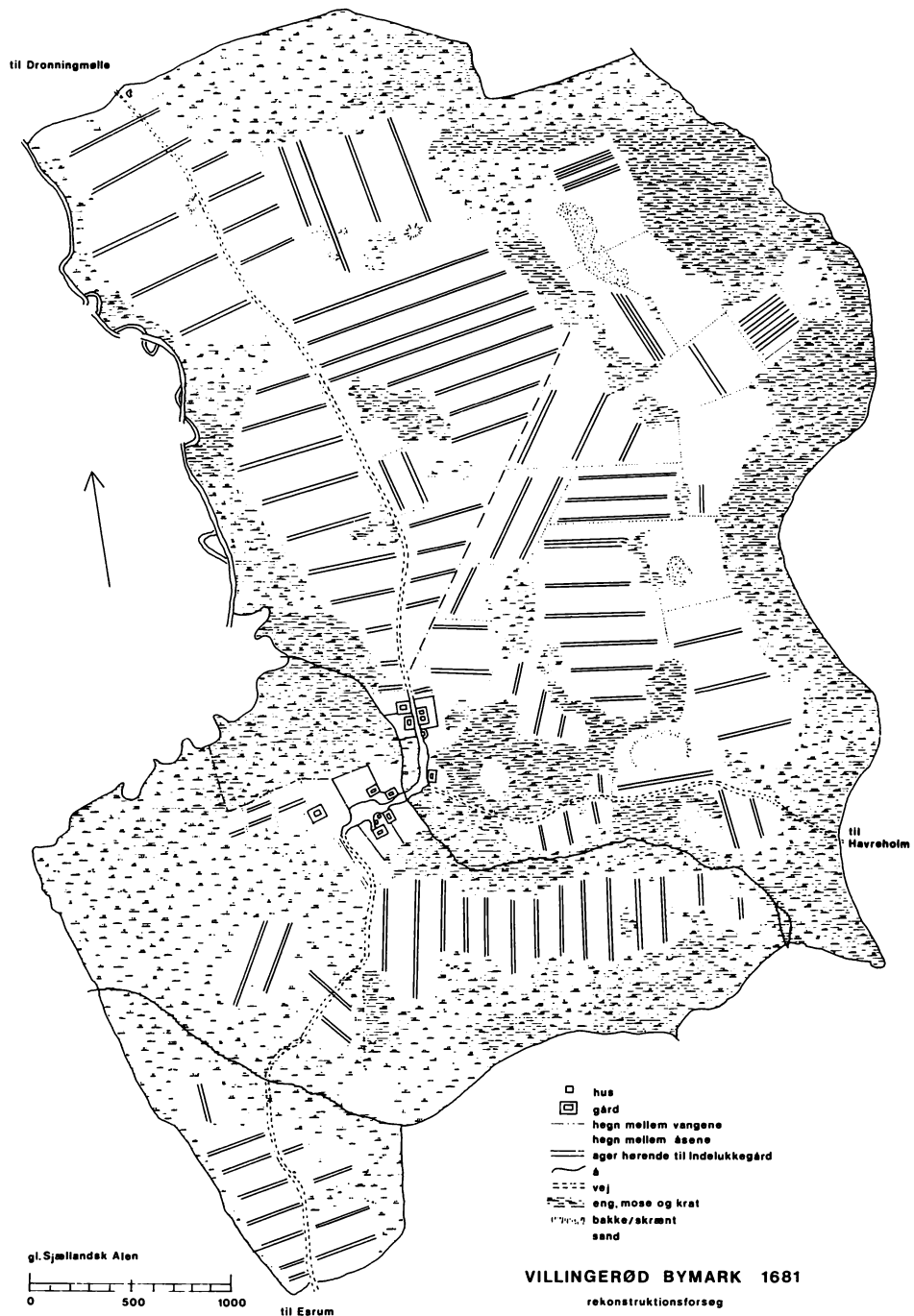
Ingen Fiskeri.

Lader male undertiden i Esserum Mølle og undertiden i Dronninge Møllen«.

Denne beskrivelse gør det muligt at forsøge en skematisk rekonstruktion af Villingerøds bymark med de 3 vange. Hver vang var inddelt i åse eller agerskifter, som vi ligeledes på basis af de videre beskrivelser i Markbogen tilnærmelsesvis kan placere. Desuden kan for hver ås angives agerretningen, som det kan ses på omstående tegning, hvor en tilfældigt valgt gård, Indelukkegårds agre er markeret. Det viser samtidig, hvor spredt hver gårds agre lå. Gennemsnitlig havde hver gård ca. 121 agre, varierende fra 116 til 127.

Villingerøds bymark omfattede et *dyrket* areal på godt 473 tdr. land og et samlet hartkorn på knapt 88 tønder. Det fordelte sig således på de 9 gårde:

	dyrket areal tdr. land	hartkorn			
		tdr.	skp.	fjk.	alb.
Dyremosegård	52	9	7	1	1
Hellebjerggård	47	9	4	3	1
Dammosgård	52	10	4	0	1
Ertebjerggård	58	9	7	1	2
Indelukkegård	58	10	7	0	0
Thorshøjgård	53	9	1	2	1
Nyevangsgård	53	9	6	2	2
Agergård	50	9	0	1	2
Havmosgård	50	9	0	0	0
Villingerød ialt	473	87	7	1	1

Foruden de 9 gårde var der i byen 4 huse uden sædejord. Af disse oplyses ét at ligge på Dyremosegårds grund, det var ubeboet og uden kålhavn. Det andet lå på Ertebjerggårds grund, det var beboet af Ole Pedersen og havde en liden kålhavn. Det tredje, som lå på Dammossegårds grund, var beboet af Jon Skaanning og havde også en liden kålhavn. Det fjerde kaldes Deinborghus og stod i Deinborg Vang på Villingerød bys grund, det var beboet af Anders Tersker og havde en liden kålhavn med to æbletræer.

Bymændene i Villingerød dyrkede altså deres bymark som trevangsbrug, d.v.s. at der foregik en treårig rotation mellem rug, byg og brak. På den måde skulle jorden få den fornødne hvile.

Af hele bymarkens dyrkede areal fandtes ca. $\frac{2}{5}$ i Deinborg Vang, ligeledes ca. $\frac{2}{5}$ i Troldtangs Vang og kun ca. $\frac{1}{5}$ i Kioldsøe Vang.

Regner vi lidt på matriklens tal, finder vi, at der i Villingerød skulle 5,4 tdr. land til 1 td. hartkorn. Det fortæller, at Villingerøds jorder langt fra hørte til de bedste. Vi ser da også, at kun ca. $\frac{2}{5}$ af byens agerjord blev vurderet til 1. sort. Arealmæssigt fordelte den bedste jord sig ret ligeligt i de 3 vange.

Selv om vangene hovedsagelig var bestemt til rug eller byg, dyrkede man også andre afgrøder i dem. Man kunne f.eks. have strimler med havre, boghvede, hør eller hamp.

Mellem vangene var der risgærder for at holde såvel husdyr som skovens vildt ude fra kornet, men når høstens tid var forbi, blev gærderne åbnet, og kvæget fik lov at græsse på de afhøstede vange. Denne græsning hed »ævred«, og når man åbnede vangene for græsning, kaldtes det »at opgive ævred«. Et udtryk vi også kender i dag, men i en noget anden betydning.

Lige ved gårdene havde familierne deres kålhaver med urter til egen husholdning. I flere tilfælde havde de også frugttræer, især æbler og blommer.

Nær ved gården lå også hver fæsters toft, der ligesom kålhaven var uden for fællesskabet. Hver bonde bestemte suverænt over sin toft og kålgård. Al agerjorden i tofterne blev vurderet til 1. sort, men hvad bønderne dyrkede der, oplyser kilderne desværre ikke.

I fællesskab havde Villingerøds bymænd lejet Kioldsøe Eng af fiskemesteren på Esrum Kloster. Det havde de gjort i mange år og havde hidtil betalt 18 Mk. i årlig leje. Men nu fortæller Markbogen, at de skal give 9 læs hør, ét læs fra hver gård.

Når Troldtangs Vang lå til fælled kunne den græsse 54 høveder, og Deinborg Vang kunne græsse 40, medens Kioldsøe Vang sammen med Kioldsøe Eng kunne græsse 80 høveder.

Nogle år efter matrikuleringen – i 1696 – blev gårdene gjort lige i hartkorn, således at hver gård blev ansat til 8 tdr. 4 skp. 1 fjk. Samtidig blev den tidligere omtalte Bremerholm, som hidtil havde været fæstet af en af bymændene, lagt til fællesjorden og var fremover en ås i Kioldsøe Vang.

Århundredet rinder ud

Hele denne virksomhed med opmåling og vurdering af deres jorder har nok forårsaget en del uro og snakken i Villingerød. Men ellers var de sidste år i det 17. århundrede ret fredelige – også for landet. Kongen havde naturligvis sit evindelige vrøvl med Hertugdømmerne, og nogle udenrigspolitiske krusninger forekom også, men heldigvis medførte det ikke de store konfrontationer.

I den betragtede periode havde det danske samfund fostret flere betydelige mænd. Griffenfeld havde moderniseret den danske statsadministration, og Niels Juel blev hædret for sin strålende maritime krigsindsats.

Thomas Kingo digtede sine smukke salmer – og i Bergen fødtes en Ludvig Holberg, men han vakte nu ingen opsigt – endnu. Det gjorde til gengæld den fremragende videnskabsmand Ole Rømer, som de fleste nok bedst husker for hans bestemmelse af lysets hastighed. Men han var nu virksom på mange andre områder, bl.a. ved matrikuleringen.

Hvor meget beboerne i Villingerød kendte til disse mænd og deres gerninger er ikke godt at vide. Men én ting kom i hvert fald til at betyde noget for *dem* og for alle andre danskere – indførelsen af en ny kalender. Her medvirkede Ole Rømer også.

Hidtil havde vi i Danmark, som i det meste af Europa, fulgt den julianske kalender, kaldet »gammel stil«, som var introduceret af Julius Cæsar år 47 f.k., men denne kalender var ikke helt nøjagtig. Det bevirkede, at de kirkelige højtider efterhånden ville komme til at falde på »forkerte« tider af året. Pave Gregorius XIII besluttede derfor i 1582 at indføre en ny og mere nøjagtig kalender, der ligesom den julianske blev opkaldt efter sin ophavsmand, og derfor kom til at hedde den gregorianske – eller »ny stil«. Den blev imidlertid ikke indført i alle lande samtidig, hvilket i en periode på mere end 150 år skabte nogen »«tidsforvirring» i Europa.

I Danmark fandt overgangen til »ny stil« sted i året 1700, idet 11 dage blev udeladt i februar, således at den 1. marts fulgte umiddelbart efter den 18. februar (det var skudår). Så de i

denne beretning anførte datoer burde egentlig have haft tilføjesen »gl. stil«.

Måske har kalenderreformen også i Villingerød skabt lidt forvirring i tidsbegreberne, men det har nok mest berørt spørgsmålet om, hvornår der skulle sås det forår. Problemerne omkring diverse helligdage blev sikkert klaret af præsten ved kirkegangen om søndagen. Så Villingerødderne har nok ret hurtigt vænnet sig til de »nye tider«, og livet er gået videre i sin vante gænge.

Et nyt århundrede stod for døren

Mon bønderne i Villingerød følte noget særligt ved det?

Fantasi til at forestille sig, hvad det 18. århundrede skulle bringe af ændringer i bondestandens tilværelse, havde de næppe. Men det er jo en anden historie, som måske kan fortælles en anden gang.

Fæstere/Ejere af Villingerøds Gårde ca. 1650 - ca. 1900

Dyremosegård	(Gonhøjgård)	Hellebjerggård	Dammosegård	Ertebjerggård
	Jens Nielsen Torup Bodil Larsdt.	Truels Ibsen Margrete Rasmusdt.	Jens Pedersen	Ole Thommesen
1661	Jens Pedersen Bodil Larsdt./ Maren Madsdt.	1653 Niels Jensen Birgitte Truelsdt.	1658 Anders Jensen	1660 Lars Pedersen Maren Rasmusdt.
1702	Maren Madsdt.	1655 Lars Rasmussen Birgitte Truelsdt.	1664 Rasmus Pedersen Boel Rasmusdt.	1684 u. Niels Larsen Margrethe Sørensdt./ Boel Olsdt.
1707	Maren Madsdt.	1698 Lars Willumsen Boel Larsdt.	1690 gl. Niels Rasmussen Ane Sørensdt.	Ole Nielsen Johanne Hansdt.
1711	Lars Jensen Malene Albretsd.	1720 Boel Larsdt.	1733 Søren Nielsen Anne Olufsd.	1737 Jørgen Svendsen Johanne Hansdt.
1716	Hans Simonsen Anna Pedersdt.	1726 Christopher Jensen Anne Larsdt.	1752? Ole Nielsen Karen Sørensdt.	1738 Svend Pedersen Johanne Hansdt.
1737	Christopher Jensen Anne Larsdt.	1737 Ole Hansen Inger Madsdt.	1760 Peder Andersen Bodil Olsdt.	1769 Niels Svendsen Karen Rasmusdt.
1754	Niels Christophersen Maren Larsdt.	1748 Jens Olsen Inger Madsdt./ Bodil Larsdt.	1762 Niels Rasmussen Bodil Olsdt.	1824 Rasmus Nielsen Pernille Mortensdt.
	Niels Nielsen Ane Olsdt.	1786 Niels Mortensen Inger Cathr. Jensdt.	1767 Ole Jørgensen Pernille Rasmusdt.	1831 Lars Sørensen Johanne Rasmusdt./ Anne M. Jørgensdt.
1821	Ane Olsdt.	1816 Ole Børnsen Bodil Olsdt.	1798 Pernille Rasmusdt.	1838 Hans Olsen Anne M. Jørgensdt.
1843?	Niels Nielsen Ane Kirstine Larsdt.	1839 Rasmus Olsen Maren Nielsdt.	1806 Ole Børnsen Bodil Olsdt.	1865 Lars Hansen Kirstine Hansen
	Niels Nielsen	1880 Hans Bjørnsen (Rasmussen) Jensine O. Jensen	1839 Rasmus Olsen Maren Nielsdt.	1918 Niels Hansen Jenny Svendsen
1897	Anton Pedersen Ida Sofie Jørgensen		1767 Ole Jørgensen Pernille Rasmusdt.	

Fæstere/Ejere af Villingerøds Gårde ca. 1650 - ca. 1900

Indelukkegård	Thorshøjgård	Nyevangsgård	Agergård	Havmosegård
Niels Pedersen Anna Larsdt.	Peder Jørgensen Thruen Ibsdt. &	Rasmus Jensen Ane Andersdt.	Claus Hansen Karen Pedersdt.	Hans Andersen Anne Madsdt.
1671 Peder Nielsen Munck Johanne Jensdt.	Lars Pedersen Maren Rasmusdt.	1682 Jens Rasmussen Kirsten Larsdt.	1669? Christopher Clausen Boel Larsdt.	1653 Lars Hansen
1702 gl. Lars Larsen Zidsel Pedersdt.	1650 Lars Pedersen & Peder Hansen Bente Clausdt.	1716 Ole Larsen Johanne Jensdt.	Rasmus Larsen & Christopher Clausen Boel Larsdt.	1681 Lars Hansen & Hans Olsen Kirsten ...
1748 Ingemar Larsen Sara Maria Sørensd.	1660 Peder Hansen & Niels Jensen	1749 Johanne Jensdt.	1681 Rasmus Larsen & Peder Jensen Boel Larsdt.	1688 Hans Olsen Kirsten ...
1765 Morten Nielsen Birgitte Larsdt.	1681 Niels Jensen & gl. Niels Larsen Anne Olsdt.	1755 Peder Hansen Karen Olsdt./ Anne Nielsdt.	1688 Peder Jensen Boel Larsdt./ Maren Ibsdt.	1701 Gregorius Hansen Malene Pedersdt./ Bodil Sørensd.
Lars Mortensen Kirsten Ibsdt.	1688 gl. Niels Larsen	1798 Jens Pedersen Barbara Nielsdt.	1714 Søren Ibsen Maren Nielsdt.	1736 Niels Hansen Bodil Sørensd./ Maren Andersdt./ Maren Henrichsd.
1819 prokurator Stagsted & Lars Pedersen	1711 gl. Niels Larsen & Søren Ibsen Maren Nielsdt.	1844? Peder Larsen Margrethe Larsdt.	1755 Niels Sørensen Kirsten Olsdt.	1786 Hans Nielsen Bodil Nielsen
1825 Lars Pedersen Marie Elisabeth Hansdt.	1727 u. Lars Larsen Karen Nielsdt.	1892 P. Chr. Pedersen Nielsine Pedersen	1790 Anders Pedersen Birthe M. Nielsdt.	1849 Peder Hansen Ane K. Jensen/ Nille Andreasdt.
1857 Hans Larsen Johanne C. Nielsdt.	1770 Lars Nielsen Anna Larsdt.		1826 Peder Andersen Johanne M. Pedersdt.	1888 Andreas Pedersen Hanne K. Larsen
1880 Johanne C. Nielsdt.	1822 Peder Larsen Marie Andersdt.		Lars Pedersen Margrethe Jørgensdt.	
1896/ Jens Hansen 97 Helene H. Thomsen	1843 Marie Andersdt.		1883? P. Madelung	
	1851 Lars Pedersen Birthe K. Thorkildt.		1907 Carl Hviid Johanne Christensen	
	1895 Anthon Larsen Sophie Christiansen			

Mønt, mål og vægt

Mønt

1 Rigsdaler = 6 Mark = 96 Skilling

1 Sletdaler = 4 Mark = 64 Skilling

Mål

1 alen = 2 fod = 4 kvarter = 24 tommer

1 tønde land = 8 skæpper à 4 fjerdingkar à 3 album = 14 000 alen²

1 tønde hartkorn = 8 skæpper à 4 fjerdingkar à 3 album

1 tylt = 12 stykker

Vægt

1 skippund = 20 lispund

1 lispund = 16 pund

1 skaalpund = 1 pund = ca. 496 gram
(fra 20/8 1839 = 500 g)

1 læs eng (hø) = 32 lispund = 512 pund

Forkortelser

Rdr. = Rigsdaler

Sldr. = Sletdaler

Mk = Mark

Sk = Skilling

td(r) = tønde(r)

skp = skæppe(r)

fjk = fjerdingkar

alb = album

Ordliste

bikar:	bistade
bagstol:	stol med høj ryg
drøftetrug:	trug til rensning af korn
foldebænk:	bænk, hvis ryg kunne foldes over, så man sad på den, enten fra den ene eller den anden side
høstleder:	vognsider til korn- eller hølæs
høvevel:	reb til fastbinding af hølæs
hov:	et stort kar eller et langt trug
knubbe:	stort, tykt stykke træ eller stykke af en træstamme
lude:	skur bygget op mod en huslænges mur
naver:	bor
olde:	trug eller fad
selle:	1. lille sigte 2. stor, flad, oftest halm- el. vidjeflettet beholder hvorover sigtning af mel, gryn o. l. foretages 3. bred flad kurv el. lav kasse til æltning af dej
sibøtte:	kar, hvori mælken stod og trak fløde
skive:	bord
tengsel:	kortskaftet økse med krummet blad
tiste:	den lænke (rem, bøjle) som holder plovåsen og bagdelen af ploven til axelen og den forreste del
vegge:	jernkile til flækning af træ
vinde:	svingstang af jern, der bruges ved brønde, eller til at hænge kedel el. gryde på over ilden
vraaskab:	lille hjørneskab eller hængeskab
ægt:	pligtkørsel for Kongen

Kildefortegnelse

- Kristian Hald: Vore Stednavne. Gads Forlag, 1965.
O. H. Larsen: Landbrugets Historie og Statistik. den Kgl. Veterinær- og Landbohøjskole, 1937.
Gunnar Olsen: Kronborg Vestre Birk. Rosenkilde og Bagger, 1961.
Axel Steensberg m. fl.: Dagligliv i Danmark 1620-1720. Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck, 1969.
R. W. Bauer: Calender for Aarene 601 til 2200. Kbh. 1868.
Henrik Pedersen: De Danske Landbrug. Gyldendal, 1928
Svend Aakjær: Mål og vægt. J. H. Schultz Forlag, 1936.

Håndbog for danske lokalhistorikere. Red. Johan Hvidtfeldt. Dansk Historisk Fællesforening, 1952-56.
Ordbog over Det danske Sprog. Det Danske Sprog- og Litteraturselskab. Kbh. 1919-54.
Lensregnskaber for Kronborg Len 1650-1661. RA
Amtsregnskaber for Kronborg Amt 1661-1717. RA
Skifteprotokoller for Kronborg Len 1640-1670. LA
Skifteprotokoller for Kronborg Amt 1670-1700. LA
Kirkebog for Asminderød sogn, bind 1. LA
Kirkebog for Esbønderup sogn, bind 1. LA
Helsingør Tingbog B. 56. LA
Matriklen af 1688, RA
Kronborg Amts Jordebog og Matrikel 1687, LA
Kronborg Amts Jordebog 1688. LA

RA = Rigsarkivet.

LA = Landsarkivet for Sjælland.